

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๔๖ ตอนที่ ๔๕๑ – ๔๖๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๔๕๑

ข้อความต่อไปใน **อังกุตตรนิกาย ติกนิบาต อุโปสถสูตร** มีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร นางวิสาขา กักรียอุโปสถเป็นอย่างไร

ดูกร นางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิตที่
เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร

ดูกร นางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่า แม้
เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึง
พร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้
จำแนกธรรม เมื่อเธอหมั่นนึกถึงพระตถาคตอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์
ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้

ดูกร นางวิสาขา เปรียบเหมือนศิระะที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วย
ความเพียร ก็ศิระะที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วย
ความเพียรอย่างไร จะทำให้สะอาดได้
เพราะอาศัยขี้ตะก้น ดินเหนียว น้ำ และความพยายามอันเกิดแต่เหตุนี้ของบุรุษ
ดูกร นางวิสาขา ศิระะที่เปื้อนย่อมทำให้สะอาดได้ด้วย
ความเพียรอย่างนี้แล ฉันทใด
จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วย
ความเพียร ฉันทนั้นเหมือนกัน จิตที่
เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วย
ความเพียรอย่างไร ดูกร นางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้
ฯลฯ

ดูกร นางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่า เข้าจำพรหมอุโปสถ อยู่ร่วมกับพรหม
และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภพรหม เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต
เสียได้

นี่เป็นธรรมดาของพระอริยเจ้า เมื่อถึงกาลที่จะเพียรขัดเกลากิเลสเป็นพิเศษในวันอุโบสถ จิตที่ย่อมจะน้อมระลึกถึงพระพุทธคุณ และกุศลประการต่าง ๆ และระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง

เคยเป็นอย่างนี้บ้างไหมในขณะที่รักษาศีลอุโบสถ ถ้าเป็นอย่างนี้ก็พระอริยอุโบสถศีล บางท่านคิดว่าจะต้องบังคับจิตให้ระลึกถึงพระพุทธคุณ แต่ความจริงแล้วผู้ที่พระอริยเจ้าย่อมน้อมระลึกถึงพระพุทธคุณเนื่อง ๆ บ่อย ๆ พร้อมกับการระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏ

ถ. ในศีลอุโบสถ ข้อที่เพิ่มขึ้นมาในเรื่องละของหอม ละดอกไม้หอม ขั้วร้อง บรรเลง ข้อละที่เพิ่มขึ้น เพื่อทำจิตหรือชำระจิตให้พ้นจากความเป็นเพศหญิง เพศชาย หรือว่าอย่างไร

ส. ในคราวที่แล้ว ได้กล่าวถึงมูลเหตุของการที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงบัญญัติวันอุโบสถและอุโบสถศีล ซึ่งการที่จะกล่าวถึงศีลอุโบสถนี้ ก็จะเป็นไปตามลำดับขั้น ยังไม่ได้กล่าวถึงองค์ของอุโบสถศีลเลยว่า องค์ ๘ นั้นคืออะไรบ้าง

ที่ยังไม่ได้กล่าว เป็นเพราะว่าหลายท่านทราบแล้วว่าเป็นอะไร ส่วนท่านที่ยังไม่ทราบ ก็ควรเข้าใจความมุ่งหมายของการที่จะรักษาศีลอุโบสถศีลก่อน อย่าเพิ่งรีบร้อนไปรักษา และก็รักษาไม่ถูก คือ ไม่รู้จุดประสงค์ว่ารักษาทำไม หรือว่าจะรักษาอย่างไร จึงจะเป็นอุโบสถศีลที่มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

ถ้าทราบว่า อุโบสถศีลมีองค์ ๘ คืออะไร แต่ไม่ได้ทราบเกินกว่านั้น หรือไม่ได้รู้แม้จุดประสงค์ว่า ทำไมจึงต้องรักษาศีลอุโบสถ เพราะว่าต้องการที่จะได้บุญมาก ได้ผลของบุญมากอย่างนั้นหรือ ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไม่ต้อง เพราะมันไม่ใช่จุดประสงค์ของอุโบสถศีล

อุโบสถศีลนั้นมีถึง ๓ ประการ คือ โคपालกอุโบสถศีล นิคัณฐอุโบสถศีล และอริยอุโบสถศีล ถ้ารู้แล้วจะทำอย่างไร หรือว่ายังคงเป็นโคपालกอุโบสถ คือ รู้ว่ามี ๘ ข้อเท่านั้น แต่ไม่รู้ว่าจะขัดเกล่าอย่างไรให้ยิ่งขึ้น

ข้อสำคัญ คือ ต้องรู้จักประสงคก่อน จึงจะขัดเกล่าให้ยิ่งขึ้นได้ ไม่ใช่ว่ามี ๘ ข้อ ก็รักษาศีล ๘ ข้อ แต่เป็นโคपालกอุโบสถศีล เพราะว่าขณะที่เว้นการรับประทานอาหารในเวลาวิกาลก็ดี หรือว่าไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่ก็ดี แต่ว่าไม่ได้ขัดเกล่าอะไรเลย เว้น แต่ว่าหนีไป กระทำไปด้วยเรื่องต่างๆ เช่นปกติ หรือว่านอนในที่นอนไม่สูงไม่ใหญ่ก็จริง แต่ก็ยังฟุ้งซ่านไปในเรื่องต่างๆ ไม่มีการขัดเกล่าให้ยิ่งขึ้น นั่นก็ไม่ใช่จุดประสงค์ของอุโบสถศีล

ถ. เรื่องของการละกิเลสที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ก็มุ่งหมายว่า ผู้นั้นจะต้องละราคะ โทสะ โมหะ ให้หมดเกลี้ยงเลย โดยมากเข้าใจกันอย่างนี้ พูดถึงกิเลสก็เอากิเลสตัวใหญ่ๆ เหล่านี้มาตั้งเป็นหลัก

อาจารย์พูดถึงนางวิสาขา นางวิสาขานี้บรรลุปะระโสดาบัน ก็อยู่ครองเรือน การอยู่ครองเรือนของนางวิสาขานี้ ราคะ โทสะของนางวิสาขาก็ยังมี แม้ท่านเป็นพระอริยบุคคล ก็ไม่ใช่ว่ากิเลสตัวใหญ่ๆ จะหมดสิ้นทีเดียว แต่หมดไปที่ละเล็กทีละน้อย กิเลสเล็กน้อยต้องหมดไปก่อน กิเลสของนางวิสาขาซึ่งตัดได้เป็นสมุจเฉท คือ วิจิกิจฉาไม่มีแล้ว สักกายทิฏฐิของท่านไม่มีแล้ว แต่ราคะ โทสะ ไม่ใช่ตัดไปหมด แม้สกทาคามีก็ยังตัดไม่หมด ผู้ที่เป็นพระอริยะและหมดกิเลส ต้องหมายถึงพระอรหันต์อย่างเดียว ลำดับขั้นต่ำๆ ลงมาแล้วยังไม่หมด ยังมีอะไรอีกมากที่จะต้องเจริญสติเพื่อกำจัดพวกนี้เรื่อย ๆ ไป แต่ที่เข้าใจกันโดยทั่วไป พอเจริญสติจะให้หมดกิเลสทันที โดยมากเป็นอย่างนี้ ผมเข้าใจอย่างนี้

สุ. ถ้าไม่เข้าใจเรื่องของการละกิเลสที่แสนละเอียดจริง ๆ ว่า เป็นปกติ เป็นธรรมดา เป็นธรรมชาติอย่างนี้ มุ่งไปคิดว่าจะมีอัศจรรย์เกิดขึ้น ไม่รู้อะไรกับบรรลุมรรคผลเป็นพระอริยเจ้าได้ นั่นผิด

ปกติธรรมดาอย่างนี้ ๆ ทุกวัน ๆ อย่างนี้ ยังไม่รู้อะไรเลย ยังไม่ได้อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้จริง ๆ ว่า การที่จะบรรลุดุคคุณธรรมถึงความเป็นพระอริยะแม้เพียงพระโสดาบันบุคคลนั้น จะต้องรู้อย่างไร ชัดเจนอย่างไร ประจักษ์แจ้งอย่างไร ทางตลอดอย่างไร ซึ่งถ้าข้ามอย่างนี้และไม่ศึกษาตามลำดับ มุ่งคิดว่า ละทีเดียว คือ

ละโลภะ โทสะ โมหะได้ทีเดียว เป็นไปไม่ได้เลย การที่จะละกิเลสได้ ต้องเป็นไปทีละเล็กทีละน้อยจริง ๆ ตามปกติ ตามธรรมดาจริง ๆ

อย่างในขณะนี้ อินทรีย์แก่กล้าพอที่จะระลึกแล้วละได้ใหม่ ที่จะไม่ยึดถือในนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏได้ใหม่ ถ้ายังไม่ได้ ก็เป็นความจริงที่จะต้องอบรมเจริญไปจนกว่าความรู้จะเพิ่มขึ้น และความรู้นั้น ไม่พ้นจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจตามปกติเลย และผู้ที่อบรมตามปกติจะรู้ว่า กว่าที่จะเข้าใจ การปฏิบัติที่เป็นการอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ ต้องผ่านการปฏิบัติผิดกว่าจะเข้าใจว่า ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องจริง ๆ นั้น คืออย่างไร

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งได้ฟังปริยัติธรรมเรื่องของจิต เจตสิก รูป และได้ฟังเรื่องของการปฏิบัติธรรมจากหลาย ๆ แห่ง หลาย ๆ ครูอาจารย์ ท่านเข้าใจว่า ถ้านำคำอธิบายต่าง ๆ ที่ได้ยินได้ฟังมาประมวลกัน ก็คงจะช่วยให้ได้ผลเร็วขึ้น

ทุกครั้งที่ท่านจะระลึกรู้ลักษณะของได้ยิน ท่านจะต้องเอาสติมาตั้งไว้ตรงหู ซึ่งขณะนั้นไม่ใช่การระลึกรู้ในสภาพรู้ แต่มีความเป็นตัวตนที่คอยจะเอาสติตั้งไว้ตรงนั้น คือ ตรงหู เพราะฉะนั้น ก็ยังมีหูอยู่ใช่ไหม ในความรู้สึกของคนนั้นยังมีหูอยู่ และจะไม่ใช่ว่าตัวตนได้อย่างไร ความรู้สึกยังเป็นหู เป็นลักษณะของความเป็นตัวตน ไม่ใช่การที่จะระลึกรู้จริง ๆ ในสภาพรู้ โดยที่ว่าจะอยู่ตรงไหนก็ตาม ไม่มีตัวตนไปจัดแจง เอาจะเอาวางไว้ตรงนั้น เพราะว่าเป็นการระลึกรู้ลักษณะของสภาพรู้ในอาการรู้

ขณะนี้กำลังได้ยิน หูอยู่ที่ไหนไม่สนใจ เสียงอะไรอยู่ที่ไหนไม่สนใจ ถ้าสติจะระลึกรู้ในสภาพรู้ที่กำลังรู้เสียงที่ปรากฏ ขณะนั้นจึงจะคล้ายการที่มีตัวตนที่กำลังจัดแจง จงใจจะเอาสติตั้งไว้ตรงนั้น รอไว้ตรงนี้ ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น หูก็ยังมีในความรู้สึก ความเป็นตัวตนนี้ยังอยู่ หูก็ต้องอยู่ที่ร่างกายใช่ไหม เพราะฉะนั้น ตัวร่างกายนี้ก็ยังมีอยู่ และมีหูอยู่ตรงนั้น และมีการไปจัดแจงรู้ได้ยินตรงหู ซึ่งขณะนั้นไม่ใช่การสำเนียง สัมผัส ที่จะรู้ตรงสภาพรู้เสียงว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงอาการที่รู้เสียงเท่านั้น

เพราะฉะนั้น กว่าที่จะทิ้งความเป็นตัวตน เยื่อใยที่คอยจัดแจงที่จะทำอย่างนั้น อย่างนี้ แทนที่จะระลึกรู้เท่านั้น ซึ่งสภาพธรรมเป็นของจริง เมื่อรู้ชัดแล้ว จะหยั่งรู้ถึง เหตุปัจจัยที่เกิดตรงตามความเป็นจริง โดยไม่มีตัวตนไปรอที่จะให้รู้ตรงนั้น

ถ้ายังมีเยื่อใย มีตัวตนไปรอไว้ที่ตรงนู ก็จะต้องมีร่างกาย และจะต้องมีหูอยู่ที่ ร่างกายตรงนั้น ซึ่งขณะนั้นสภาพได้ยืงก็ผ่านไป แล้ว ดับไปแล้ว ไม่มีการที่จะรู้ ว่า เพียงการรู้เสียงเท่านั้นที่เสียงปรากฏได้ในขณะนี้ เพราะว่ามีสภาพที่กำลังรู้เสียง และ การรู้เสียงก็เป็นแต่เพียงอาการรู้เท่านั้นเอง

ยากไหมที่จะแยกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมด้วยความรู้จริง ๆ ซึ่งจะต้องอบรมจนกระทั่งเป็นความรู้จริงแต่ละทาง เป็นนามธรรมแต่ละทาง เป็น รูปธรรมแต่ละทางด้วย แต่ไม่ใช่มีตัวตนอยู่ในความทรงจำ และไปรอไว้ตรงนั้น ไปรอ ไว้ตรงนี้ ถ้าเป็นในลักษณะนั้น ตัวตนก็ยังอยู่เต็มที และขณะนั้นสภาพรู้ก็ดับไป ผ่าน ไป ความเป็นตัวตนก็ยังรอไว้ตรงนู ก็เลยไม่รู้ว่าเป็นเพียงแต่อาการรู้เสียง และสภาพ ที่รู้เสียงนั้นเป็นอย่างไร ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร

แต่ก็ยากที่จะเอาการยึดถือนามธรรมและรูปธรรม การแฝงความรู้สึกว่าเป็น ตัวตนซึ่งยังมีอยู่มากเหลือเกินออกได้หมด ต้องอาศัยการสังเกต สำเนียง มนสิการ จริง ๆ เมื่อรู้อย่างแฝงอยู่ ยังเป็นตัวตนอยู่ จึงค่อย ๆ ละ ค่อย ๆ คลายออกได้ที่ละเล็ก ที่ละน้อย จนกว่าจะดับเป็นสมุจเฉท

เรื่องของการที่จะต้องรู้มากจริง ๆ จึงจะประจักษ์ในสภาพของธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนเป็นลำดับขั้น และปัญญาเท่านั้นจึงจะเริ่มละความไม่รู้ ความ สงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมออกได้เป็นลำดับขั้น จนกว่าจะถึงการรู้แจ้ง อริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลเมื่อไร เมื่อนั้นก็จะดับวิจิกิจจานุสัย ความสงสัยใน ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ความเห็นผิดที่ยึดถือนามธรรมว่า เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน และการอุปคาลำข้อปฏิบัติที่ผิดได้เป็นสมุจเฉท

ถ. การละตัวตนนี้ยากจริง ๆ แม้การรักษาศีลอุโบสถที่อาจารย์เคยบรรยาย ไว้แล้วว่า อริยอุโบสถ คือ ในวันอุโบสถ ไปวัด และสมათานศีลอุโบสถ เมื่อ

สมาทานแล้ว ก็สนทนาธรรมกัน พูดเรื่องธรรมกัน ถ้าไม่พูดเรื่องธรรม ก็ต้องนั่งแบบ พระอริยเจ้า ไม่ใช่ นั่งเฉย ๆ คือ เจริญสติปัฏฐานนั่นเอง

เท่าที่ผมไปรักษาศีลอุโบสถ สมาทานศีล ก็สมาทานด้วยกัน พอสมาทานเสร็จ แล้ว คุยธรรมกับใคร ไม่มีใครคุยด้วย หรือบางทีจะคุยก็คุยไม่ได้ ชัดกัน เมื่อเป็น อย่างนั้นแล้วจะทำอย่างไร เหลืออยู่วิธีเดียว คือ นั่งแบบพระอริยเจ้า ที่นั่งแล้วก็ไม่ เหมือนพระอริยเจ้า สติไม่เกิด เมื่อสติไม่เกิด ตัวตนก็เข้ามา เตือนตัวเอง

พยายามมารักษาศีลอุโบสถแบบอริยอุโบสถ ก็ไม่เป็น รู้ว่าไม่เป็นก็เตือนตัวเอง คือ ตัวตนเข้ามาก็เตือนตัวเอง เวลานี้เห็นแล้วว่า ตัวตนทำให้เตือนตัวเองทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ใช่เฉพาะศีลอุโบสถ แม้ในชีวิตประจำวัน ได้ยินอะไรที่ไม่พอใจ เห็นอะไรที่ไม่พอใจ ขณะนั้นเป็นตัวตนทั้งนั้น ตัวตนทำให้เตือนตัวเอง มีความคิดว่าจะละ เมื่อไรจะละหมด สักทีก็ไม่รู้ เวลานี้รู้ตัวว่า ตัวตนยังเต็มอยู่

ส. ไม่มีปาฏิหาริย์ ไม่มีฤทธิ์ที่จะบันดาลได้ว่า จะให้ละวันไหน วันนี้หรือ พรุ่งนี้ เพราะฉะนั้น มีหนทางเดียวจริง ๆ คือ อบรมเจริญเหตุ เมื่อยังไม่รู้ ก็มีทาง เดียวที่จะรู้ คือ สติระลึกทันที

ทางตากำลังเห็น ระลึกเสียทันทีบ่อย ๆ

ยังมีศรัทธาที่จะรักษาศีลอุโบสถ ไปสู่สถานที่ที่มีโอกาสจะได้ฟังธรรม สนทนา ธรรม หรือแม้ไม่ได้ฟังธรรม ไม่ได้สนทนาธรรม ก็ยังระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ศีล กุศลใด ๆ หรือเจริญสติปัฏฐานได้ในขณะนั้น ก็เป็น การสะสมที่จะให้ขาดเกลากิเลสยิ่งขึ้นจากศีล ๕ ด้วยศีล ๘

ชีวิตของฆราวาส ปกติแล้วสามารถที่จะรักษาศีล ๕ ได้เป็นประจำวัน แต่ที่ว่าที่ จะให้รักษาได้ถึงศีล ๘ ศีล ๑๐ นั้น ต้องบรรลुकุณธรรมถึงขั้นที่จะรักษาได้จริง ๆ จึงสามารถที่จะรักษาได้ในชีวิตประจำวัน แต่ถ้ายังไม่บรรลुकุณธรรมถึงขั้นที่จะรักษา ศีล ๘ ศีล ๑๐ ได้เป็นปกติในชีวิตประจำวันแล้ว ก็ย่อมรักษาศีล ๕ ได้เป็นปกติ

เพราะฉะนั้น เมื่อมีศรัทธาที่จะอบรมสะสมในกาลที่เป็นวันอุโบสถ ก็เป็นโอกาส ดีที่จะได้เข้าใจจุดประสงค์ของการรักษาศีลอุโบสถ และก็จะรู้ลักษณะของนามธรรม

และรูปธรรม ซึ่งก็ไม่ใช่ตัวตนที่ไปรักษาดีอุโบสถ แต่ต้องมีเหตุปัจจัยสะสมมาแล้วที่จะรักษาอุโบสถศีล จึงได้มีการรักษาอุโบสถศีล ต้องรู้ความจริงอย่างนี้ แม้ในขณะที่รักษาอุโบสถศีลก็ไม่ใช่ตัวตน ทำไมคนอื่นไม่รักษา ถ้าไม่มีการสะสมอุปนิสัยปัจจัยมาที่จะรักษา ก็รักษาไม่ได้ ไม่มีศรัทธาที่จะรักษา ไม่มีโอกาสที่จะรักษา

เพราะฉะนั้น แต่ละคนจึงจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏกับตนตามความเป็นจริงที่ได้สะสมมา เมื่อจะรักษาอุโบสถศีล ก็ไม่ใช่ตัวตนที่รักษา หรือเมื่อไม่รักษาอุโบสถศีล ก็ไม่ใช่ตัวตนที่ไม่รักษา เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมาอย่างนั้น ๆ

และหนทางเดียวที่จะละ คือ สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ไม่ว่าจะป็นศีล ๕ หรืออุโบสถศีลก็ตาม สภาพธรรมใดเกิดขึ้นแล้ว ปรากฏแล้ว สติสามารถที่จะระลึกรู้ลักษณะความจริงของสภาพธรรมนั้นได้ว่า ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ แต่กว่าจะรู้จริงก็ต้องอบรมไปเรื่อย ๆ อยากละแต่สติไม่เกิด ก็ละไม่ได้

อยากละด้วยกันทุกคน แต่ต้องมีความเพียร มีความอดทนที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไปเรื่อย ๆ

๔๕๒

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า รักษาได้และไม่ได้ คำว่ารักษาได้ ความคิดของผมคือ เว้นไม่ทำข้อที่ท่านบัญญัติไว้ นั่นเป็นการรักษาไว้ได้ แต่การที่จะไม่มีสติ หรือว่าสติไม่ได้เกิดขึ้นทันต่อรูปนามที่เกิดขึ้นนั้น ผมคิดว่าเป็นอีกอย่างหนึ่ง และการที่จะไม่ล่วงสิกขาบทในศีล ๘ และศีลอุโบสถก็อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งการที่จะไม่ล่วงนั้น จะต้องใช้สติที่ระวังไม่ให้ก้าวล่วง ผมมีความเห็นอย่างนี้ ส่วนความจริงจะเป็นอย่างไร ขอให้อาจารย์อธิบาย

สุ. ไม่ล่วงได้ รักษาได้ สำหรับผู้ที่สะสมอุปนิสัยปัจจัยที่จะไม่ล่วง ที่จะรักษาได้ ถ้าคนที่ไม่มียุติปัจจัยสะสมมาที่จะรักษาอุโบสถศีลก็ไม่รักษา ที่จะล่วงหรือไม่ล่วงก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แล้วแต่สะสมเหตุปัจจัยมาอย่างไร

ศีล ๕ เป็นนิจศีล ควรจะเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ล่วงบ้างหรือเปล่า ก็ล่วงและทำไม่ล่วง ก็เพราะเหตุว่าสะสมมา มีกิเลสที่จะให้ล่วงศีล ๕ ขณะใด ก็ล่วงในขณะนั้น มีเจตนาสมาทานแล้วว่า จะรักษาศีล ๕ แต่บางครั้งก็ล่วง แล้วแต่ปัจจัยที่สะสมมาเป็นกิเลสที่มีกำลังแรงกล้าขณะใดที่จะล่วงศีล ก็ล่วงศีลในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น แต่ละคนเป็นสภาพธรรมล้วน ๆ ที่ชีวิตแต่ละชีวิตแตกต่างกันไปตามปัจจัยที่สะสมมาโดยละเอียดจริง ๆ แต่ขอให้ทราบ ว่า ไม่ว่าจะรักษาอุโบสถศีลก็เพราะมีปัจจัยสะสมมาที่จะรักษา ถ้าจะไม่รักษาอุโบสถศีล ก็เพราะไม่มีปัจจัยสะสมมาที่จะรักษาในขณะนั้น แต่ต่อไปอาจจะมีปัจจัยที่จะให้รักษาอุโบสถศีลก็ได้

ซึ่งความจริงแต่ละขณะที่เกิดแล้วปรากฏในขณะนี้ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่สะสมมานั่นเอง ถ้าไม่มีปัจจัยสะสมมาจะเกิดอย่างนี้ไม่ได้เลย จะเป็นอย่างนี้ไม่ได้เลย จะคิดอย่างนี้ไม่ได้เลย จะทำอย่างนี้ไม่ได้เลย ไม่ว่าจะกายอย่างไร วาจาอย่างไร ใจคิดอย่างไร ก็เพราะการสะสมมาทั้งสิ้น

ข้อความต่อไป ใน **อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต อุโบสถสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสถึงอริยอุโบสถซึ่งเป็นอุโบสถประเภทที่ ๓ มีเนื้อความว่า อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคแล้วจิตย่อมผ่องใส เป็นการเข้าจำพรหมอุโบสถ ย่อมระลึกถึงพระธรรมแล้วจิตย่อมผ่องใส เป็นการเข้าจำธรรมอุโบสถ ย่อมระลึกถึงพระสงฆ์แล้วจิตย่อมผ่องใส เป็นการเข้าจำสังฆอุโบสถ ย่อมระลึกถึงศีลแล้วจิตย่อมผ่องใส เป็นการเข้าจำศีลอุโบสถ ย่อมระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ และปัญญาของตน กับของเทวดาภูมิต่าง ๆ แล้วจิตย่อมผ่องใส เป็นการเข้าจำเทวดาอุโบสถ

ทั้งหมดนี้เป็นอริยอุโบสถ คือ เมื่อรักษาอุโบสถศีลแล้ว ก็ไม่ได้ปล่อยจิตใจให้เป็นไปในอกุศล ในการเป็นตัวตน แต่จะมีการระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ระลึกถึงศีล ศรัทธา สุตตะ จาคะ ปัญญา ซึ่งเป็นไปในกุศลพร้อมทั้งการอบรมเจริญสติปัญญาด้วย นี่เป็นอริยอุโบสถ

บางท่านสงสัยคำว่า สงฆ์ที่เป็นรัตนตรัยได้แก่ใคร หมายถึงทั้ง ภรวาส อุบาสก อุบาสิกาด้วยหรือเปล่า

ใน **อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต สังฆโสภณสูตร** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก้แค้น เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คือ ภิกษุ ๑ ภิกษุณี ๑ อุบาสก ๑ อุบาสิกา ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก้แค้น เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ฯ

บุคคลใดเป็นผู้ฉลาด แก้แค้น เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรม ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลเช่นนั้น เราเรียกว่า ผู้ยังหมู่ให้งาม ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก

และอุบาสิกาเป็นผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นพหูสูต เหล่านี้แล ย่อมยังหมู่ให้
งาม แท้จริง บุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ยังหมู่ให้งาม ฯ

จบ สูตรที่ ๗

จะเห็นได้ว่า ไม่ได้เจาะจงเฉพาะภิกษุ หรือภิกษุณี แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
บุคคลใดเป็นผู้ฉลาด แก่ล้า ว้า เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรม ประพฤติธรรมสมควรแก่
ธรรม บุคคลเช่นนั้น เราเรียกว่า ผู้ยังหมู่ให้งาม คือ เป็นสังฆโสภณ ในสังฆโสภณ-
สูตร

ใน **ปฐมสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย เจริญชกัณฑ์วรรณา** ซึ่ง
เจริญชกัณฑ์ได้แสดงตนถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง มีอรรถาธิบายคำว่า พระสงฆ์
มีข้อความว่า

ชื่อว่า พระสงฆ์ เพราะอรรถว่า รวมกันด้วยธรรมที่ตัดเทียมกัน คือ ทิฏฐิและ
ศีล. พระสงฆ์นั้น โดยอรรถ ได้แก่ ประชุมพระอริยบุคคล ๘

สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในวิมานวัตถุนั้นเหมือนกันว่า

บัณฑิตทั้งหลายกล่าว ทานอันบุคคลให้แล้วในพระอริยสงฆ์ผู้สะอาด เป็นคู่
แห่งบุรุษ ๔ เป็นบุรุษบุคคล ๘ ผู้เห็นธรรมว่ามีผลมาก ทานจงเข้าถึงพระสงฆ์นี้เพื่อ
เป็นที่พึ่งเกิด ดังนี้

หมู่ภิกษุทั้งหลายชื่อว่า ภิกษุสงฆ์

ก็พราหมณ์ประกาศสรณคมน์ ๓ ด้วยคำเพียงเท่านี้

ท่านผู้ฟังก็จะทราบความหมายของพระสงฆ์ที่มีอรรถว่า ชื่อว่า พระสงฆ์
เพราะอรรถว่า รวมกันด้วยธรรมที่ตัดเทียมกัน คือ ทิฏฐิและศีล

ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้านี้ มีความเห็นเสมอกัน คือ ความเห็นถูกในอริยสัจธรรม
ซึ่งแล้วแต่ขั้นของศีลว่า จะเป็นพระอริยเจ้าขั้นใด ถ้าเป็นพระโสดาบันบุคคล ท่านก็
เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยศีล ๕ ทุกท่าน

พระสงฆ์นั้น โดยอรรถ ได้แก่ ประชุมพระอริยบุคคล ๘

อุบาสก อุบาสิกาที่เป็นพระอริยเจ้า คือ เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี เป็นพระอริยบุคคลหรือไม่ใช่ ซึ่งถ้าเป็นพระอริยบุคคล ก็เป็นพระสงฆ์ โดยอรรถว่า ได้แก่ ประชุมพระอริยบุคคล ๘ เมื่อสมรवासเป็นพระอริยเจ้าก็เป็นพระอริยบุคคล ซึ่งก็เป็นพระสงฆ์โดยอรรถนี้ แต่ถ้าใช้คำว่า ภิกษุสงฆ์ หมายความว่าถึงหมู่ภิกษุทั้งหลายชื่อว่า ภิกษุสงฆ์

ถ. คำว่า สงฆ์ หรือสังฆ นี้ ผมสงสัยมานานว่า หมายถึงอะไรกันแน่ คือ ในภาษาบาลี ท่านผู้บาลีก็บอกว่า สังฆ ไม่ได้หมายความว่าถึงพระ แต่หมายความว่าหมู่ เช่น ภิกษุสังฆ คือ หมู่แห่งสงฆ์ หรือว่า สุปฏิปันโน สวากสังฆ หมู่แห่งสาวก

แต่เวลาใช้คำภาษาไทย ใช้คำว่าสงฆ์ ทั่ว ๆ ไปก็เข้าใจว่า เป็นพระอย่างเดียว ไม่ได้หมายความว่าอย่างอื่น

ในสมัยนั้นจะหมายความว่าเฉพาะหมู่ หรือว่าจะหมายความว่าถึงเป็นพระด้วย ผมไม่แน่ใจ แต่ทั่ว ๆ ไปเขาใช้คำว่า สังฆ แปลว่าหมู่หรือคณะ ไม่ใช่แปลว่าพระ ที่อาจารย์อ่านเมื่อครั้งนั้น ผมเข้าใจว่า เป็นหมู่แห่งพระอริยะนั่นเอง

ถ ๑. สงฆ์ คือ พระรัตนตรัยได้อย่างไรครับ

ส. ขอบททวนข้อความใน **อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต สังฆโสภณสูตร** อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ เป็นผู้เจียมแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก้แค้น เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม

ใช้คำว่า หมู่ ตรงทีเดียว

๔ จำพวกเป็นไหน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คือ ภิกษุ ๑ ภิกษุณี ๑ อุบาสก ๑ อุบาสิกา ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นผู้เจียมแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก้แค้น เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ฯ

ถึงแม้ว่าจะมีพุทธบริษัทก็จริง แต่ว่าในพุทธบริษัทนั้นมีหมู่ที่งาม คือ พระอริยเจ้า คือ ผู้ที่เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก้สงสัย เป็นผู้ทงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม

มีคนที่ยกกันอยู่เป็นหมู่จริง แต่จะงามหรือไม่งาม ย่อมแล้วแต่ว่า เป็นหมู่ของบุคคลที่เฉียบแหลมหรือไม่เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้วหรือว่ายังไม่ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แก้สงสัย เป็นผู้ทงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ถ้าเป็นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้น ย่อมยังหมู่ให้งาม เป็นสังฆโสภณ เป็นหมู่ที่งาม

ผู้ฟัง คำบาลี สงฆ์ แปลว่า หมู่ หมายความว่าถึงใครก็ได้ ผมจำบาลีคำว่าปลวกไม่ได้แล้ว แต่ที่เรียนมา คือ หมู่ปลวก เขาใช้คำว่าสังโฆเหมือนกัน เพราะฉะนั้นคำว่า สังฆ คงจะเป็น noun หรือนามนาม จะไปใช้กับอะไรก็ได้ แต่ถ้าเราจะกล่าวถึงพระอริยเจ้า ก็เป็นอริยสงฆ์

อีกคำหนึ่ง รู้สึกว่าอาจารย์จะอธิบายหลายวันมาแล้ว ผมอยากจะเรียนให้ทราบเรื่องบาลีมาใช้เป็นภาษาไทย บางทีก็ไม่ตรงอย่างที่เคยพูดไปแล้ว อย่างคำว่า วิวาท อาจารย์อธิบายเรื่องพระสงฆ์วิวาทกัน อย่าเข้าใจว่าตีกัน วิวาท แปลว่า พูดไม่ตรงรอยกัน วิ แปลว่า ไปอย่างหนึ่ง วาท แปลว่า กล่าว คือ พระที่พูดไม่ลงรอยกันก็เพียงแค่นั้น แต่ภาษาไทยเรา วิวาทนั้นเอากันใหญ่โต อย่างเด็กก่อการวิวาท คนก่อการอะไรพวกนี้

คณะสงฆ์ปัจจุบันที่ออกพ.ร.บ.คณะสงฆ์ ใช้ ๒ คำเลย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คณะ = หมู่ สงฆ์ = หมู่ เป็นนามด้วยกัน สงฆ์มักจะใช้สูงกว่าคณะ คณะมักจะใช้ธรรมดา อย่างในวินัยมีว่า พระภิกษุฉันอาหารเป็นคณโภชน คือ ฉันอาหารเป็นหมู่ ไม่ใช่ว่า สังฆโภชน

ส. เป็นปัญหาเรื่องของคำ เรื่องของพยัญชนะ ถ้าต่างคนต่างเข้าใจ อาจจะไม่ตรงตามความหมายที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ จึงต้องศึกษาอรรถกถา เพราะในอรรถกถาจะอธิบายความหมายของศัพท์ในที่ต่าง ๆ ด้วย เช่น ที่ท่านผู้ฟังถามว่าเพราะเหตุใดพระสงฆ์จึงเป็นสังฆรัตนะ เป็นรัตนตรัยด้วย

ก่อนอื่นก็ต้องเข้าใจคำว่าพระสงฆ์ว่าหมายความว่าหมายถึงบุคคลใด ซึ่งใน **ปฐมสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย เจริญชกัณฑ์วรรณา** ตอนที่เจริญชพรามณแสดงตนถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรัตตะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ และเพราะเหตุใดพระสงฆ์จึงเป็นรัตนะ อรรถกถาอธิบายคำว่าพระสงฆ์มีข้อความว่า

ชื่อว่า พระสงฆ์ เพราะอรรถว่า รวมกันด้วยธรรมที่ตัดเทียมกัน คือ ทิฏฐิและศีล

ไม่มีการเจาะจงว่า ชื่อนั้นชื่อนี้ แต่หมายความว่าถึงคุณธรรมของผู้ที่บรรลุนิยสัจธรรม เป็นผู้ที่เหมาะสมกันในความเห็นแจ้งในอริยสัจธรรม เมื่อมีความเหมาะสมกันในทิฏฐิ คือในความเห็น ในอริยสัจธรรมแล้ว ก็เป็นผู้ที่สมบูรณ์เหมาะสมกันในศีล คือ ถ้าเป็นพระโสดาบันบุคคล ก็สมบูรณ์ในศีล ๕ เป็นวิสัย เป็นธรรมชาติของท่าน

พระสงฆ์นั้น โดยอรรถได้แก่ ประชุมพระอริยบุคคล ๘

ไม่จำกัดชื่อเสียงเรียงนามใด เพศใด ภิกษุหรือภิกษุณี อุบาสกหรืออุบาสิกา แต่ว่าเป็นพระอริยบุคคล ๘

สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในวิมานวัตถุนั้นเหมือนกันว่า

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวท่านอันบุคคลให้แล้วในพระอริยสงฆ์

ข้อนี้จำกัดให้เห็นชัดเลยว่า ในพระอริยสงฆ์

ผู้สะอาด เป็นคู่แห่งบุรุษ ๔ เป็นบุรุษบุคคล ๘ ผู้เห็นธรรมว่า มีผลมาก ท่านจึงเข้าถึงพระสงฆ์นี้เพื่อเป็นที่พึ่งเถิด ดังนี้

ท่านเป็นรัตนะ เพราะเหตุว่าเป็นบุคคลที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. สัมมาคารวะทางพระพุทธศาสนาคืออะไรครับ

สุ. สัมมา หมายถึงชอบหรือถูก คารวะ หมายถึงการเคารพ สัมมาคารวะก็คือ การเคารพที่ถูกต้อง เคารพในสิ่งหรือบุคคลที่ควรเคารพ

๔๕๓

สุ. ขอกล่าวถึงอุโบสถศีล มื้องค์ ๘ คือ

ปาณาติปาตา เวรมณี คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์

อทินฺนาทานา เวรมณี คือ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

อพรหมจริยา เวรมณี คือ เว้นจากสิ่งที่ไม่ใช่พรหมจรรย์

มุสาวาทา เวรมณี คือ เว้นจากการพูดเท็จ

สุราเมรยมชฺชชุปมาทภูฐานา เวรมณี คือ เว้นจากการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

วิกาลโภชนา เวรมณี คือ เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล

นจฺจคิตฺวาติตฺติสฺสูกทสฺสนา มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑทนวิภูสนภูฐานา เวรมณี คือ เว้นจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคมดนตรี และการดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล และเว้นประดับตกแต่งร่างกายด้วยระเบียบดอกไม้และของหอมเครื่องลูบไล้

อุจฺจาสยนมหํสยนา เวรมณี คือ เว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่

นี่เป็นการแปลโดยความ ถ้าท่านผู้ฟังท่านใดสงสัยพยัญชนะใด โปรดกรุณาแสดงทัศนะ ความคิดเห็นของท่าน เพื่อความรู้ความเข้าใจของท่านผู้ฟังท่านอื่น ๆ ด้วย

ผู้ฟัง อุจฺจาสยนมหํสยนา เวรมณี ลิกฺขาปทํ สมาทียามิ ขอสมาทานซึ่งลิกขาปท คือ เว้นจากการนอนเหนือที่นอนอันสูงและที่นอนอันใหญ่

นี่ตามตัวแท้ ๆ มหาสยนก็ดี อุจฺจาสยนก็ดี ๒ ศัพท์นี้ สยน คือ สีธาคู ถ้าคนเรียนไวยากรณ์จะรู้ว่า สีธาคู แปลว่า นอนอย่างเดียว เพราะฉะนั้น ที่พระพุทธเจ้าตรัสเฉพาะศัพท์นี้นั้นแปลว่า งดเว้นจากการนอนเหนือที่นอนอันสูงและที่นอนอันใหญ่ แต่ในพระไตรปิฎกมีที่นั้ง อย่างที่อาจารย์กล่าวเมื่อครู่นี้ ทำไมในพระไตรปิฎก คำแปล

จึงมีที่นั่งด้วย อาจารย์กล่าวว่าในอรรถกถาใช้ใหม่ แต่ความจริงบาลีแท้ ๆ แปลว่า นอนเท่านั้น พระห้ามนอนที่นอนสูงที่นอนใหญ่ นี่จำเป็น ถ้าห้ามนั่ง เพื่อเขานิมนต์ไปฉัน นั่งเก้าอี้ نرم พระจะนั่งไม่ได้เลย ลำบาก

ส. ขอบพระคุณท่านผู้ฟังที่ได้กรุณาแปลโดยตรงจากภาษาบาลี ซึ่งจะได้เห็นว่า คำแปลอุโบสถศีลในที่ต่าง ๆ ก็แตกต่างกันไป มีคำที่เพิ่มเติมหรือขยายให้เข้าใจความหมายของค่านั่นเข้ามาด้วย อย่างเช่นข้อที่ว่า ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํสมาธิยามิ ถ้าแปลโดยศัพท์ คือ เว้นจากการยังสัตว์มีลมปราณให้ล่วงไป

บางท่านอาจจะไม่เข้าใจถ้าฟังอย่างนี้ ด้วยเหตุนี้ โดยความจึงมีข้อความว่า คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต ถ้าท่านผู้ฟังเข้าใจว่า คือ เว้นจากการยังสัตว์มีลมปราณให้ล่วงไป ถ้าเข้าใจอย่างนี้ก็เป็นการถูกต้องทั้งพยัญชนะและอรรถ แต่ว่าบางท่านอาจจะไม่เข้าใจเนื้อความนี้ ด้วยเหตุนี้ การแปลโดยความมักจะแปลให้เป็นที่เข้าใจกัน คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต ซึ่งก็คงจะไม่ขัดกัน คือ ยังสัตว์ที่มีลมปราณให้ล่วงไป กับการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต ไม่ขัดกัน

อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ ขอสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

ข้อความขัดตรงกับพยัญชนะ แต่บางท่านใช้คำว่า ลักทรัพย์ เพราะว่าข้อความเดิมท่านอาจจะเห็นว่ายาว นั่นก็เป็นความเห็นส่วนหนึ่ง แต่ถ้าเข้าใจความหมายของลักทรัพย์ว่า ไม่ได้หมายเฉพาะอาการลัก แต่หมายรวมถึงการที่จะถือเอาโดยวิธีใดก็ตามในทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้ ในวัตถุ ในสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ถ้าเข้าใจถูกต้องในอรรถ บางท่านก็จะแปลง่าย ๆ ว่า ลักทรัพย์

อปฺรหฺมจริยา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ ขอสมาทานสิกขาบท คือ งดเว้นจากสิ่งที่ไม่ใช่พรหมจรรย์

นี่เป็นคำแปลโดยพยัญชนะ แต่ถ้าท่านผู้ใดไม่เข้าใจ แปลโดยความก็จะเพิ่มเติมคำอื่นด้วย เช่น เว้นจากการประพฤติดุสัทธิธรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ คือ ขยายความออกไปว่า สิ่งที่ไม่ใช่พรหมจรรย์เป็นการประพฤติดุสัทธิธรรม

ผู้ฟัง คำว่า อพฺรหฺมจริยา แปลตามศัพท์ แยกศัพท์เป็น น เป็น พรหม และ นำ จริยา มาเข้าศัพท์กัน ตัวปฏิเสหที่เป็นตัว น นั้น เมื่อนำมาเข้ากับพยัญชนะต้องแปลงเป็น อะ ถ้าเข้ากับ อะ ต้องแปลงเป็น อน อย่างอนัตตา ศัพท์เดิมเป็น อตฺตา เป็น สระอะ เพราะฉะนั้น เมื่อนำมารวมกับ น ที่เป็นตัวปฏิเสห เป็น อน รวมกันเป็น อนัตตา นี่เป็นวิธีการของไวยากรณ์

อพฺรหฺมจริยา แปลว่า ไม่ประพฤตอย่างพรหมก็ได้ เพราะฉะนั้น รักษาศีลข้อนี้ก็ต้องเป็นพรหม จะดูให้ชัดก็ไปดูศีล ๕ เมถุน กาเมสุมิจฉา จาร่า ประพฤติผิดในกาม กาม หมายถึง รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อรรถกถาแปลแก้ลงไปตรง ๆ เลยว่า เมถุน หมายความว่า เว้นในข้อนี้

สุ. โดยความของอุโบสถศีล จะเห็นว่า มีการเติมคำอธิบาย เช่น ข้อ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ บางแห่งแปลความว่า ข้าพเจ้าสมาทานซึ่งสิกขาบท คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และใช้ผู้อื่นให้ฆ่าแปลรวมไปด้วยเป็นคำอธิบายที่ชัดเกล้ายิ่งขึ้น

อทินฺนาทานา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ ข้าพเจ้าสมาทานซึ่งสิกขาบท คือ เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

อพฺรหฺมจริยา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ ข้าพเจ้าสมาทานซึ่งสิกขาบท คือ เว้นจากการประพฤตผิดศีลธรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์

มฺุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ ข้าพเจ้าสมาทานซึ่งสิกขาบท คือ เว้นจากการพูดเท็จ

สุราเมรยมชฺชูปมาทภูฏานา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ ข้าพเจ้าสมาทานซึ่งสิกขาบท คือ เว้นจากการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

วิกาลโภชนา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ ข้าพเจ้าสมาทานซึ่งสิกขาบท คือ เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เวลาเที่ยงไปจนถึงเวลาอรุณขึ้นใหม่

นาคคือตัวที่ตีวิสุทธิกถาสุนา มาลาคนุวิเลปนธารณมณฺฑลนวิภูสนนฺฐานา เวรมณี
สิกขาบทํ สมายิยามิ ข้าพเจ้าสมาทานซึ่งสิกขาบท คือ เว้นจากการฟ้อนรำ การขับ
ร้อง การประโคมดนตรี ดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล และเว้นจากการประดับตกแต่ง
ร่างกายด้วยระเบียบดอกไม้และของหอม เครื่องลูบไล้

อุจฺจาสนนมหาสนนา เวรมณี สิกขาบทํ สมายิยามิ ข้าพเจ้าสมาทานซึ่ง
สิกขาบท คือ เว้นจากการนั่งนอนบนที่นอนอันสูงใหญ่

นี่เป็นการแปลโดยความ ซึ่งบางท่านก็เต็มข้อความอธิบายในอรรถกถาด้วย แต่
ถ้าท่านพิจารณาจริง ๆ ก็ไม่ขัดกัน เพียงแต่ว่าไม่ได้แปลตรงโดยพยัญชนะเท่านั้น เช่น
การนั่ง การนอนบนที่นอนสูงใหญ่ จุดประสงค์ คือ นอน แต่มีใครบ้างที่จะนอนโดย
ไม่ได้นั่ง ที่เต็มคำว่า นั่ง เข้าไปด้วย เพราะว่าบางครั้ง บางกาล ไม่มีที่นอน ก็ต้อง
เว้นจากที่นั่งซึ่งเอามาเป็นที่นอนอันสูงใหญ่ด้วย และขณะที่จะนอนก็มีการนั่งด้วย
เพราะฉะนั้น ก็กล่าวครอบคลุม แต่ว่าให้เข้าใจจุดประสงค์ว่า เว้นจากการนอน

ถ. เรื่องที่นั่งกับที่นอน เหตุการณ์เกิดขึ้นกับผมเอง ๒ – ๓ วันพระก่อน ผม
ไปสมาทานศีลที่วัดหนึ่ง เมื่อสมาทานเสร็จแล้วก็ไปอีกวัดหนึ่งโดยขับรถยนต์ไป เมื่อขับ
รถยนต์ไปกลางทาง ก็คิดว่า เราสมาทานศีล เว้นจากที่นั่งและที่นอนอันสูงใหญ่ นั่ง
บนเบาะรถยนต์แบบนี้ศีลของเราจะขาดแล้วกระมัง แต่ก็คิดว่า พระท่านก็นั่งรถยนต์
กันทั้งนั้น ทำไมท่านไม่รังเกียจ แต่ถ้าเป็นที่นอนอย่างเดียว ศีลก็ไม่ขาด แต่ถ้าพูดถึง
ที่นั่งและที่นอน ศีลก็ต้องขาดแน่นอน เพราะฉะนั้น จะแปลเอาความหมายก็ลำบาก
เหมือนกัน

ส. เพราะฉะนั้น ขอให้ท่านผู้ฟังพิจารณาในเรื่องอุโบสถศีลที่ท่านรักษากัน
เป็นประจำ โดยพยัญชนะที่จะต้องเข้าใจให้ตรงกับความหมายของพยัญชนะ ซึ่งทั้งนี้
ทั้งนั้นในเรื่องของศีล ถ้าจะให้ให้ความเข้าใจชัดเจน ก็คงจะต้องอาศัยพระวินัยธร
ซึ่งเป็นผู้ชำนาญในเรื่องของพระวินัยบัญญัติ

ถ. เรื่องของศีล ถ้าเราจะพิจารณาให้ดี น่าจะเข้าใจพุทธประสงค์ว่า
พระองค์ทรงมุ่งหมายอย่างไร ถ้าจะพูดกันด้วยพยัญชนะอย่างนี้ก็คลาดเคลื่อนไปบ้าง

แต่พุทธประสงค์จริง ๆ นี่ ผมเดาว่า คงจะให้ผู้ที่รักษาศีลตั้งอยู่ในความไม่ประมาท นี่เป็นข้อใหญ่ใจความ น่าจะเป็นเช่นนี้ ที่นี้พยัญชนะต่าง ๆ ที่อธิบายเป็นอย่างโน้นบ้าง อย่างนี้บ้าง เป็นเพียงขยายความออกมา อย่างที่นั้งสูง ที่นอนใหญ่อะไรอย่างนี้ ขยาย ว่ายัดด้วยนุ่นและสำลี แต่สมัยใหม่นี้ได้ยินว่า เขาไม่เอานุ่นและสำลี เขาบอกว่า พระวินัยห้าม เลยเอาฟองยางมาใช้แทน ซึ่งสบายกว่านุ่นและสำลี สบายกว่ากันมาก และเก้าอี้เดี่ยวนี่ ก็เป็นเก้าอี้นวมนั่งสบาย หรือแม้เก้าอี้บาง ๆ ข้างล่างก็ยังเป็นฟองยาง นุ่มนวลกว่าก่อนนี้มาก ถ้าเรายังเข้าใจกันอยู่อย่างนี้ ก็ยังตกอยู่ในความประมาทอยู่ นั่นเอง

ส. เพราะฉะนั้น ควรที่จะเทียบเคียงกับพระสูตรด้วย เพราะว่าอรรถในที่ต่าง ๆ นั้นย่อมจะตรงกันว่า เพื่อจุดประสงค์อะไร

สำหรับอุโบสถศีลมีองค์ ๘ เป็นการขัดเกลา บรรเทา ละคลายกิเลส เป็นการสะสมให้เป็นอุปนิสัยปัจจัยที่จะมีความประพฤติดี เช่นความประพฤติของพระอรหันต์ เพื่อการที่จะได้บรรลุถึงคุณธรรมแห่งการเป็นพระอรหันต์ในวันหนึ่ง ไม่ใช่ว่า รักษาอุโบสถศีลเพื่ออยากจะได้บุญมาก ๆ

ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย ทิกนิบาต อุโบสถสูตร** พระไตรปิฎกฉบับแปล พระผู้มีพระภาคตรัสกับวิสาขาโมคขรรณิกว่า

ดูกร นางวิสาขา พระอริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทณทะ วางศาคตราแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่จนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทณทะ วางศาคตราแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ตอบว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว

พยัญชนะจะว่าอย่างไรก็ตาม อย่าฆ่า นอกจากอย่าฆ่าแล้ว ยังต้องมีความเอ็นดู มีความกรุณาดังเช่นพระอรหันต์ด้วย นี่คืออุโบสถศีล คือ ไม่ใช่เพียงแต่ละเว้น

การฆ่าสัตว์ เช่น คีล ๕ เท่านั้น แต่ว่าวางทัณฑะ วางศาคตราแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่จนตลอดชีวิต ไม่คิดที่จะเบียดเบียนเลยในวันอุโบสถ ในการที่จะขัดเกลากิเลสด้วยการรักษาศีล ๘ นอกจากจะเว้นการฆ่า ยังมีหิริ มีความละอายในการทำลายสัตว์ที่มีชีวิต นอกจากนั้นยังมีความเอ็นดู มีความกรุณา เป็นการอบรมจิตใจที่จะละเว้นการฆ่าสัตว์ หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่จนตลอดชีวิต

เวลาที่รักษาอุโบสถศีล นึกอยากจะฆ่ามด ฆ่าอะไรบ้างไหม ฆ่ามด ฆ่ายุง ถ้าเป็นอย่างนั้น ก็ไม่มีความเอ็นดู ไม่มีหิริ ไม่มีความกรุณาในสัตว์ทั้งปวง แต่ว่าที่ถูกต้อง ควรจะสะสมความเอ็นดู ความกรุณา และหิริในการที่จะฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤตินเป็นคนขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่จนตลอดชีวิต แม้เราก็ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤตินเป็นคนขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่ ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็อธิว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้านจนตลอดชีวิต แม้เราก็อธิว่า ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็อธิว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการพูดคำเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้

ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็เชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แม้จนตลอดชีวิต แม้เราก็ละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็เชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว

พระอรหันต์ทั้งหลาย ฉันทนเดียว เว้นการบริโภคในราตรี งดจากการฉันในเวลาวิกาลจนตลอดชีวิต แม้เราก็บริโภคหนเดียว เว้นจากการบริโภคในราตรี งดจากการบริโภคในเวลาวิกาล ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็เชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว

๔๕๔

พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากฟ่อนรำ ขับริ้ง การประโคมดนตรี และการดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล จากการตัดทรง ประดับและตกแต่งกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัวจนตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการฟ่อนรำ ขับริ้ง การประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล จากการตัดทรง ประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็เชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ สำเร็จการนอนบนที่นั่งนอนอันต่ำ คือ บนเตียงหรือนบนเครื่องปูลาดที่ทำด้วยหญ้าจนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ สำเร็จการนอนบนที่นั่งนอนอันต่ำ คือ บนเตียงหรือนบนเครื่องปูลาดที่ทำด้วยหญ้า ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็เชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว

ดูกร นางวิสาขา อริยอุโบสถเป็นเช่นนี้แล อริยอุโบสถอันบุคคลเข้าจำแล้ว อย่างนี้แลย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแผ่ไพศาลมาก

ข้อความตอนท้าย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงลักทรัพย์ ไม่พึงพูดเท็จ ไม่พึงดื่มเมา พึงงดเว้นเมถุนอันเป็นความประพฤติไม่ประเสริฐ ไม่พึงบริโภคโภชนะในเวลาวิกาล ในกลางคืน

ไม่พึงตัดทรงดอกไม้ ไม่พึงลูบไล้ของหอม และพึงนอนบนเตียง บนพื้น หรือบนที่ซึ่งเขาปูลาด

บัณฑิตทั้งหลายกล่าวอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล้ว อันพระพุทธเจ้าผู้ถึงที่สุดทุกข์ทรงประกาศไว้ พระจันทร์พระอาทิตย์ทั้งสองที่นำดู ส่องแสงโคจรไปทั่วสถานที่ประมาณเท่าใด และพระจันทร์พระอาทิตย์นั้น กำจัดความมืดไปในอากาศ ทำให้ทิศรุ่งโรจน์ ส่องแสงอยู่ในนภาภาศทั่วสถานที่ที่มีประมาณเท่าใด ทรัพย์สิน คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ ทองสิงคี่ และทองคำ ตลอดถึงทองชนิดที่เรียกว่า หยกกะ เท่าที่มีอยู่ในสถานที่ประมาณเท่า นั้น ยังไม่ถึงแม้ซึ่งเสี้ยวที่ ๑๖ ของอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ เพราะฉะนั้นแหละ สตริบุรุษผู้มีศีลเข้าจำอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ทำบุญซึ่งมีสุขเป็นกำไร เป็นผู้ไม่ถูกนิทา ย่อมเข้าถึงสักคสถาน ฯ

จบ มหาวรรคที่ ๒

ถ้าพิจารณา จะเห็นว่า เป็นการขัดเกลา ถ้าไม่คิดถึงเรื่องของพญานาคจะขัดกับอรรถ ท่านก็จะเข้าใจความหมายของการรักษาศีลอุโบสถ มิฉะนั้นแล้ว ท่านก็จะมี ความสงสัย เช่น สำเร็จการนอนบนที่นอนอันต่ำ หมายความว่าถึงที่นอนที่เหมาะสม ที่ควร ไม่ใช่ที่นอนที่ไม่เหมาะสมไม่ควร คือ ให้นอนบนเตียง หรือบนเครื่องปูลาดที่ทำด้วยหญ้า ถ้าคิดถึงแต่พญานาค รักษาอุโบสถกันหรือเปล่า ที่ไม่ได้นอนบนที่นอนที่ปูลาดด้วยหญ้า เพราะฉะนั้น ความหมายของสำเร็จการนอนบนที่นอนอันต่ำ คือ ที่ที่ควร ที่เป็นกับปิยะ ไม่ใช่ที่ไม่สมควร

ท่านผู้ฟังกล่าวว่า เสือจันทบูรก็หญ้าเหมือนกัน ถ้าอย่างนั้นท่านที่รักษาศีลอุโบสถก็ควรที่จะเข้าใจด้วยว่า ที่นอนอย่างไร ถ้ามีมีเสือจันทบูร ปูผ้าลงไปจะเป็นอุโบสถศีลหรือเปล่า

ผ้าก็หญ้าเหมือนกัน เพราะฉะนั้น การรักษาศีลอุโบสถศีลควรที่จะเข้าใจจุดประสงค์จริง ๆ จะได้รักษาให้ถูกต้องว่า เพื่อการขัดเกลากิเลสเป็นพิเศษในกาลที่มีศรัทธา ที่จะสะสมเป็นอุปนิสัยปัจจัยทำให้บรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ในวันหนึ่ง

ถ. เรื่องของศีลข้อที่ ๑ คือ ปาณาติปาตา ศีลข้อนี้ความจริงผมก็ได้วิรัติ โดยตลอดมานานแล้ว คือ ทั้งมดและสัตว์เล็กลงไปได้เลิกมานานแล้ว ทั้งยุง ทั้งมด แต่สัตว์เล็ก ๆ เหล่านี้ได้ทำความยุ่งยากให้ผมมาก คือ บ้านผมมีมดหลายชนิดจำนวนมากด้วย โดยเฉพาะมดฝอย ๆ ตัวเล็ก ๆ ซึ่งผมพยายามที่จะวิรัติ ซึ่งบางครั้งได้สร้างความยุ่งยากให้ผมเป็นอันมาก เช่น ในอ่างล้างมือ เรารีบจะไปทำงาน พอจะใช้น้ำ มดก็อยู่ในนั้น ครั้นจะเปิดน้ำ มดก็จะไหลลงไป ต้องรีบไปล้างที่อื่น แต่บางครั้งก็เผลอปล่อยน้ำลงไป มดก็หายไป ก็ได้แต่ปลอบตัวเองว่า ไม่ได้ตั้งใจ ไม่มีเจตนา แต่จิตในขณะนั้นไม่ผ่องใสแน่ มีอกุศลแน่ ๆ คือ ความไม่สบายใจ แต่ก็ได้พยายามแล้ว

ที่ผมยังข้องใจ คือ ถ้าสัตว์เล็กมากจนผมไม่สามารถที่จะสังเกตได้ และผมเลี้ยงกล้วยไม้ สัตว์พวกนี้เป็นศัตรูต่อกล้วยไม้ ถ้าสัตว์เล็ก ๆ เราสังเกตไม่ได้ มองด้วยตาก็ไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น เชื้อโรคของพืชหรือไวรัส ผมไม่ทราบว่าจะเข้ากับกฎเกณฑ์ว่า สัตว์มีปราณ หรือสัตว์มีชีวิตหรือเปล่า เพราะว่าเท่าที่ศึกษาทางชีววิทยา สัตว์เล็ก ๆ ประเภทเหล่านี้ ก็มีการเกิด มีการสืบพันธุ์ มีการตาย ซึ่งคล้าย ๆ กับสัตว์ที่มีชีวิตอย่างธรรมดาฉันเอง ผมจะคิดมากไปหรือเปล่าก็ไม่ทราบ ถ้าหากว่า ผมทำให้สัตว์เหล่านั้นเสียชีวิตโดยที่เราไม่รู้ ไม่ได้สังเกต จะทำให้ผมมีบาปหรือศีลขาดหรือเปล่า

สุ. ท่านผู้ฟังมีข้อคิดเห็นประการใดบ้าง

ผู้ฟัง ระหว่างที่เราเดินมาฟังธรรม เจอมด เจออะไร เราก็ข้ามไป แต่เราไม่รู้ว่าที่เราเหยียบลงไป มีสัตว์ชนิดใดบ้างที่เราเหยียบตาย ซึ่งคงจะมีมากมายเหมือนกัน เราไม่รู้ว่าเราทำร้ายสัตว์ เมื่อเราไม่รู้จริง ๆ จิตของเราจะเศร้าหมองหรือเปล่า ผมคิดว่า ไม่น่าจะเศร้าหมอง เพราะเราไม่รู้ ไม่มีเจตนาจะไปฆ่าสัตว์อะไร แต่เราเป็นผู้ที่วิรัติ ถ้าเราเห็น เราข้าม แต่เราไม่เห็น จะทำอย่างไร ไม่เช่นนั้น เราก็ต้องบาปกันเย็นลงนรกกันวันละมากมาย

เจตนาเป็นสิ่งสำคัญ ถ้ามีเจตนาแน่ ๆ ที่จะทำลายเขา นั้นผิดแน่ แต่ไม่มีเจตนา ผมว่าไม่ผิด เราไม่มีเจตนาในขณะที่ทำร้ายสัตว์ลงไป พอเหยียบลงไปแล้วมีอะไรสะดุดนิดหน่อย เราก็มองดู เอ้า เหยียบแมลงสาปตายไปตัวหนึ่งแล้ว อกุศลจิต

เกิดตรงนี้ ตอนเหยียบยังไม่เกิด แต่เกิดตอนนี้ ภายหลังเสียแล้ว แต่เกิดแน่ แต่ถ้าเราไม่รู้ เราก็เดินเรื่อยไปอย่างนี้ เจตนาเราก็ไม่มี กระผมเข้าใจว่าอย่างนี้ครับ

ส. มีท่านผู้ฟังท่านอื่นความคิดเห็นอะไรบ้างไหม

ผู้ฟัง ๑ คุณองค์ของปาณาติบาต ปาณ สัตว์มีลมปราณ ปาณสัญญิตา รู้ว่า สัตว์มีลมปราณ รก จิตต์ จิตคิดจะฆ่า ทำความเพียรเพื่อจะฆ่า สัตว์นั้นตายเพราะความเพียรนั้น ศีลจึงจะขาด ถ้ายังไม่ครบองค์ จะไปขาดอะไร

ผู้ฟัง การฆ่าโดยไม่เจตนา เทาที่เรียนมา ไม่เจตนาแต่รู้ ศีลไม่ขาด แต่ก็ต่าง แต่ถ้าไม่เจตนาและไม่รู้ ไม่ต่างและไม่ขาด

มีภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อท่านพระจกขุบาล ระหว่างที่ท่านยังไม่ได้บรรลุปะเป็นพระอรหันต์ ท่านอธิษฐานความเพียร ไม่นอน เหลืออิริยาบถ ๓ คือ นั่ง ยืน เดิน จนกระทั่งท่านเจ็บตา หมอที่รักษาให้ท่านนอน ท่านก็ไม่ยอมนอน จนกระทั่งตาของท่านหลุดออกมาทั้ง ๒ ข้างพร้อมกับได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตาของท่านเสีย ระหว่างที่ท่านเดินจงกรม ก็เหยียบแมลงเม่าตายมากมาย มีคนไปทูลฟ้องพระผู้มีพระภาคว่า ระหว่างที่ตาท่านดี ๆ ก็ไม่เดินจงกรม ตาบอดแล้วมาเดินจงกรม เหยียบแมลงเม่าตาย เป็นแถวไปเลย จะสมควรหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า การไม่มีเจตนา นั้น อาบัติของท่านไม่มีหรอก ผมเข้าใจว่า ที่ไม่มีเจตนาและไม่รู้ ศีลของท่านคงไม่ขาดหรอก

ส. มีท่านผู้อื่นมีความคิดเห็นประการใดในเรื่องนี้บ้าง ขอขอบพระคุณและขออนุโมทนาในการถือกุศลธรรมแก้สหายธรรมของท่านผู้ฟังด้วย

เรื่องนี้ถ้าคิดมากไปจะยุ่งใจและจะลำบาก บางท่านบอกว่า เหน็บร้อนไปไม่ทราบว่าจะถูกสัตว์ตายบ้างหรือเปล่า บางทีก็คิดไปถึงสัตว์ที่อยู่ในดินที่มองไม่เห็น ก็ลำบาก ถ้าเป็นอย่างนี้ก็ดูเหมือนว่าจะทำอะไรไม่ได้เลย ถ้าท่านมีหิริ มีความเอ็นดู มีความเมตตา มีความกรุณา ก็จะทำให้ท่านระวังขึ้น และทุกขณะที่มีการระวังที่จะไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นให้เดือดร้อน ขณะนั้นเป็นกุศลจิตซึ่งควรแก่การสะสม เพราะเหตุว่าเป็นการละคลาย ขัดเกลากิเลส ซึ่งการกระทำกุศลทั้งปวงต้องมีความเพียร แต่ถ้าท่าน

ไม่มีจิตเมตตากรุณา ไม่มีหรืออย่างนี้ ท่านก็ทำทุกอย่างรวดเร็ว โดยที่ไม่คำนึงถึงว่า จะมีสัตว์เล็กสัตว์น้อยที่จะได้รับอันตรายจากการกระทำของท่านบ้างไหม

เพราะฉะนั้น ขณะที่เป็นอย่างนี้ ก็ให้ทราบว่าเป็นกุศล ไม่ต้องไปคิดสงสัยถึง ภายใต้อิน หรือว่าจะอะไร ๆ อย่างนั้น เพราะไม่สามารถที่จะรู้ความจริงว่า มีสัตว์อื่นหรือไม่ แต่จะเป็นเครื่องกังวลใจเปล่า ๆ

ผู้ฟัง เราก็ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา พระพุทธเจ้าท่านสอนอยู่ พระผู้มีพระภาคท่านละเอียด อย่างพระจะฉันทน้ำ ต้องมีเครื่องกรอง เครื่องกรองที่เอาผ้ากรองอะไรก็ดี หมดหรือเปล่า ตัวอะไร ปัจจุบันเขาเรียกว่าไวรัส ถ้าพูดถึงไวรัส กรองไม่หมดหรอก ผมเคยฟังอาจารย์เสถียรพูดถึงลัทธิศาสนานิครนถ์นาฏบุตร ถือมากทีเดียว เอาผ้าปิดหน้า กลัวตัวอะไรจะมาถูก จะเดินไปไหนก็ต้องมีไม้กวาดคอยปัด จะเดินไปไหน ก้าวก็ต้องปัด กลัวจะไปโดยสัตว์ตาย อย่างนี้เป็นอรรถกถาญาณโยค อย่าคิดให้มาก และก็เป็นเรื่องของศาสนาอื่น เราคิดเอาแต่พอสมควร สิ่งใดที่เราไม่เจตนา ก็ช่างเถอะ ศีลก็บริสุทธิ์

ถ. กระผมสงสัยในข้อมุสา คือ ปกติคุณอาสะใภ้ของผมที่บ้านมีอัธยาศัยชอบเล่นไพ่ ผมต้องการให้ท่านละ ผมจำเป็นต้องกล่าวเท็จ ๑. ผมรู้ว่าคุณอาผมอยู่บ้าน ๒. คำกล่าวของผมเป็นเท็จ ๓. ผมมีเจตนาในการกล่าว ๔. ผมกล่าวออกไป ๕. คนทั้งหลายเชื่อฟัง ผมอยากจะทราบ ว่าที่ผมกล่าวเท็จอย่างนี้ จะเป็นบาปอกุศลหรือเปล่าครับ มีคนเขามาชวนอาผมไปเล่นไพ่ แต่ผมพูดปดว่า คุณอาไม่อยู่

ผู้ฟัง เรื่องของมุสาวาท องค์มีอยู่ ๔ ๑. เรื่องไม่จริง ๒. จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน ๓. เพียรไป ๔. ผู้อื่นเข้าใจเรื่องนั้น

ที่คุณว่านั้นเห็นจะไม่พลาด แต่เราถือประโยชน์ คำเท็จที่หักประโยชน์หรือทำลายประโยชน์ หรือทำให้เสียหายมีโทษมาก ถ้าคำเท็จเพื่อประโยชน์อย่างหนึ่ง มีโทษน้อย หรือจะกล่าวว่าไม่มีก็เกือบจะว่าได้ เรื่องกล่าวคำเท็จจะต้องมี ทั้ง ๆ ที่เราจะกล่าวเรารู้ ท่านอยู่ เราบอกว่าไม่อยู่ แต่ผมว่ามีโทษน้อย เพราะไม่ได้หักประโยชน์

ใคร เราป้องกันทางนี้ ก็ไปหักประโยชน์ทางเขาเหมือนกัน เพราะเขาเขาขาด แต่นั่น
เรื่องของอบายมุข เราไม่ชอบให้ไปเล่น ประโยชน์ของเรายิ่งใหญ่กว่า ก็ต้องแลกเอา

ถ. ถ้ากล่าวเท็จเพื่อไม่ให้ฆ่าสัตว์ เพื่อไม่ให้ท่านไปฆ่าปลาช่อน กล่าวเท็จ
เพื่อไม่ให้ท่านไปฆ่าสัตว์ ผมจะเป็นบาปหรือเปล่า

ส. พยายามใช้คำจริงที่จะเกื้อกูลได้ไหม หรือว่าจะใช้แต่คำมุสาเท่านั้น
เรื่อย ๆ ไป เปลี่ยนเป็นคำจริงก็ได้ในการที่จะเกื้อกูลบุคคลอื่น ที่จะไม่ให้ประพฤติดน
ทุจจริต ในอกุศลกรรม

ผู้ฟัง เมื่อผมรับราชการอยู่หัวเมือง มีหม่อมเจ้าซึ่งมีหม่อมแล้ว ท่านไปเที่ยว
บ้านผู้หญิง เขาถามว่า ฝ่าบาทมีลูกมีเมียไหม ท่านก็ตอบว่า ไม่มีลูก ... (ทิ้งระยะ) มี
เมีย คือ ลูกท่านไม่มี แต่ทิ้งวรรคไว้ให้เขาเข้าใจว่า ไม่มีลูก ไม่มีเมีย คำพูดของเรานี้
สำคัญ อย่างในพระวินัยก็มี ถ้าจะพูดเลียงได้ หรืออะไรได้ก็เลียง ถ้าเลียงไม่ได้ก็ว่ากัน
ตรง ๆ ก็คิดอย่างที่ว่าอาจารย์ว่า ขึ้นอยู่กับประโยชน์มาก ประโยชน์น้อย เราก็ต้องแลก
กัน ไม่อย่างนั้น ก็ทำไม่ได้

๔๕๕

ขอล่าวถึงเรื่องของอุโบสถที่ปรากฏในพระไตรปิฎก **อังคุตตรนิกาย อฏฐก-
นิบาต อุโปสถวรรคที่ ๕** มีเรื่องของอุโบสถคือหลายสูตร ใน **สังขิตตสูตร** ข้อ ๑๓๑
มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่แล้ว
ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่
แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก
อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ตระหนักชัดดังนี้ว่า

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละปาณาติบาต จดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้
วางศาตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์ เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต
ในวันนี้ แม้เราก็ละปาณาติบาต จดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา
มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ ตลอดคืนและวันนี้ เราชื่อ
ว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว
อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลายละอทินนาทาน จดเว้นจากอทินนาทาน ถือเอาแต่
สิ่งของที่เขาให้ หวังแต่สิ่งของที่เขาให้ มีตนไม่เป็นขโมย สะอาดอยู่ตลอดชีวิต ใน
วันนี้แม้เราก็ละอทินนาทาน จดเว้นจากอทินนาทาน ถือเอาแต่สิ่งของที่เขาให้ หวังแต่

สิ่งของที่เขาให้ มีตนไม่เป็นขโมย สะอาดอยู่ ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๒ นี้ ๕

๗๔. พระอรหันต์ทั้งหลาย ละอพรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้านตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เรากิละอพรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้านอยู่ ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๓ นี้ ๕

๗๕. พระอรหันต์ทั้งหลาย ละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท พูดแต่คำสัตย์ ส่งเสริมคำจริง มั่นคง ควรเชื่อถือได้ ไม่กล่าวให้คลาดจากความจริงแก่โลกตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เรากิละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท พูดแต่คำสัตย์ ส่งเสริมคำจริง มั่นคง ควรเชื่อถือได้ ไม่กล่าวให้คลาดจากความจริงแก่โลก ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๔ นี้ ๕

๗๖. พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เรากิละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๕ นี้ ๕

๗๗. พระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นผู้บริโภคอาหารครั้งเดียว งดบริโภคอาหารในกลางคืน เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลอยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เรากิบริโภคอาหารครั้งเดียว งดการบริโภคอาหารในกลางคืน เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๖ นี้ ๕

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลาย จงดเว้นจากการฟุ้งรำ ขับร้อง การประโคม ดุการเล่นอันเป็นข้าศึก และการตัดทวง ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัวตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็จงดเว้นจากการฟุ้งรำ ขับร้อง การประโคม ดุการเล่นอันเป็นข้าศึก และงดเว้นการตัดทวง ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๗ นี้ ฯ

ฯลฯ พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ จงดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้าตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก้ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ จงดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องลาดด้วยหญ้า ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๘ นี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ บุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างนี้แล จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ฯ

จบ สูตรที่ ๑

ใน **อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต อุโบสถวรรคที่ ๕** เป็นเรื่องของอุโบสถศีลประกอบด้วยองค์ ๘ ซึ่งมีข้อความคล้าย ๆ กัน และถ้าทราบจุดประสงค์ของแต่ละข้อ ก็จะไม่เป็นปัญหาในเรื่องของพยัญชนะ

เรื่องของคำแปลในอุโบสถศีลมีองค์ ๘ นี้ เนื่องจากมีผู้ที่ข้องใจในคำแปลที่ปรากฏในที่ทั่วไป ดิฉันได้กราบเรียนขอความกรุณาพระคุณเจ้าผู้ทรงความรู้ในภาษาบาลีให้ท่านช่วยกรุณาแปลอุโบสถศีลมีองค์ ๘ โดยพยัญชนะ โดยศัพท์ให้ด้วย ซึ่งคำแปลของท่านมีดังนี้

ปาณาติปาตา เวรมณี

เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป

อทินฺนาทานา เวรมณี

เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการถือเอาซึ่งสิ่งของอันเจ้าของไม่ได้ให้

อพรหมจริยา เวรมณี

เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติที่ไม่ประเสริฐ

มูสาวาทา เวรมณี

เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการกล่าวเท็จ

สุราเมรยมชฺชปมาทฏฐานา เวรมณี

เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ การดื่มกินซึ่ง
ของมีนเมา คือ สุราและเมรัย

วิกาลโภชนา เวรมณี

เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล

นจฺจคิตฺวาทิตฺติสฺสุทฺตสฺสนา มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑทนวิภูสณฺฏฐานา
เวรมณี

เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฟ้อน การขับ การประโคม การดูการเล่นที่เป็น
ข้าศึกต่อบุญต่อกุศล การทรงไว้ การประดับ การตกแต่งด้วยระเบียบดอกไม้ ของ
หอม และเครื่องลูบไล้

อุจฺจาสยณมฺหาสยนา เวรมณี

เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากที่เป็นที่นั่งเป็นที่นอนสูง และที่เป็นที่นั่งเป็นที่นอน
ใหญ่

ซึ่งท่านผู้แปลมีหมายเหตุดังนี้ คือ

ในศีลข้อที่ ๘ นี้ ศัพท์ว่า อุจฺจาสยณมฺหาสยนา ตามศัพท์บาลีปรากฏอยู่ น่าจะ
แปลเพียงว่า ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่อย่างเดียว เพราะศัพท์ว่า อาสยณ แยกมาจาก
ศัพท์ว่า อา กับสียาตุ ในความนอน สำเร็จรูปเป็น อาสยณ แปลว่า การนอน

แต่ที่แปลเต็มคำว่า ที่นั่งเข้ามาด้วย ก็โดยมีเหตุผลดังต่อไปนี้ คือ

๑. การแปลของพระเถระผู้แปลบาลีบทนี้ และความเข้าใจของชาวพุทธโดยทั่วไป มีความเห็นพ้องและได้แปลกันมาแต่โบราณแล้วว่า ที่นั่งที่นอนสูงและที่นั่งที่นอนใหญ่

ซึ่งคงหมายความว่า ท่านผู้แปลมีความเข้าใจคล้อยตามที่ได้ศึกษาสืบ ๆ ต่อกันมาด้วย

๒. ในองค์ของศีลข้อนี้ ซึ่งมีอยู่ ๓ ข้อ ได้แบ่งไว้ชัดว่า ไส้ที่นั่งเข้ามาด้วย องค์ของศีลข้อนี้ ๓ ข้อนั้น คือ

อุจฺจาสยณมหาสยณํ ที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ ๑

อุจฺจาสยณมหาสยณ สญฺญิตา รู้ว่าที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ ๑

อภินิสฺสํ ภา อภินิปฺชฺชนํ ภา นั่งหรือนอนลง ๑

สำหรับองค์ของศีลข้อนี้ ท่านผู้แปลกล่าวว่า แบ่งไว้ชัดว่า ไส้ที่นั่งเข้ามาด้วย ดังพระบาลีว่า อภินิสฺสํ ภา อภินิปฺชฺชนํ ภา แปลว่า นั่งทับหรือนอนทับ

จากหนังสือสามเณรศึกษา อธิบายองค์ของศีล ๑๐ โดยสมเด็จพระวันรัต (ทับ) ปธ. ๙ วัดโสมนัสวิหาร และจากหนังสืออุโบสถศีล หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส เรียบเรียง ซึ่งลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัย

๓. เพราะศัพท์บาลีบางศัพท์ แม้เพียงบทเดียวก็มีความหมายถึง ๒ อย่างได้ บาลีเช่นนี้ทางกฎไวยากรณ์ท่านเรียกว่า เอกเสสสมาส ซึ่งเป็นการสมาส ๒ ศัพท์ เหลือให้เห็นเพียงศัพท์เดียว เช่น คำว่า อุปาสกา แปลว่า อุปาสกและอุปาสิกาทั้งหลาย สารีปุตตา แปลว่า พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น แม้ศัพท์ว่า อุจฺจาสยณมหาสยนา ก็ควรจะเป็นเอกเสสสมาสได้

๔. ในสมุทฺถกถาวิลาสินี อรรถกถา ที่มุนิกาย ศีลขันธวรรค อธิบายพรหมชาลสูตร มัชฌิมคัมภีร์ แก่ศัพท์ อุจฺจาสยณมหาสยนา ว่า ได้แก่ อาสนุติ ปลูกงัก เป็นตัน ซึ่งอาสนุตินี้ ในสมุทฺถกถาวิลาสินี อรรถกถาแก้ว่า อาสนุติติ ปมาณาติกุณฺดาสนํ คือ อาสนุติ ได้แก่ ที่นั่งเกินประมาณ และอีกบทหนึ่งว่า อาสนุที คือ เพียงมีเท้าเกินประมาณนั้น ได้แก่ อาสนะที่นั่งเกินประมาณ

๕. การขึ้นไปนอนบนที่นอนโดยไม่นั่งก่อนนั้น หรือการลุกจากที่นอนโดยไม่นั่งก่อน ย่อมเป็นไปได้ยาก เพราะฉะนั้น ศัพท์นี้จึงหมายถึงนั่งด้วย

ท่านพระเถระผู้แปลมีความเห็นอย่างนี้ และได้ขอฝากเรื่องนี้ไว้สำหรับท่านผู้รู้ในพระพุทธศาสนาทั้งหลาย ได้โปรดกรุณาพิจารณาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วย

ไม่ทราบที่ท่านผู้ฟังมีความคิดเห็นอะไรบ้างไหมในเรื่องนี้

ผู้ฟัง ผมเองก็เคารพในการแปลของพระเถระผู้ใหญ่องค์นั้น พร้อมทั้งหมายเหตุของท่านด้วย ผมเคารพจริง ๆ ภาษาบาลีผมก็ไม่ว่าไร แต่ผมไปถามเขา อรรถาสนมมหาสยนาอะไรกันแน่ พร้อมทั้งนำบาลีในพระไตรปิฎกให้พิจารณาดูตัวบาลีจริงก็ อรรถาสนมมหาสยนา แปลว่า ที่นอนสูง ที่นอนใหญ่เท่านั้นเอง และในพระไตรปิฎกเองก็อธิบายข้อความ คือ ใช้คำว่า ที่นอนสูง ที่นอนใหญ่ คืออะไร อาสนุติ ปลุลุกัม อาสนุทินี้กระผมก็ไม่รู้ ไปเปิดดูในปทานุกรม ๔ ภาษา อาสนุทินี้แปลว่า เก้าอี้นอนได้ เก้าอี้นอนยาว ๆ

อาสนุติ นี้เอง ขยายความออกไปอีกว่า เป็นอาสนิ ซึ่งใหญ่เกินประมาณ โดยมากก็แปลกันว่าที่นั่ง ที่นี้ อาสนิ ที่ใหญ่เกินประมาณ คำขยายของอาสนุติอีกที่ที่นั่งใหญ่ ๆ อย่างนี้ และนอกจากนี้ยังเครื่องลาดสารพัด ทำด้วยขนแกะประดับด้วยวิจิตรต่าง ๆ ทำด้วยเงิน ด้วยทอง เครื่องลาดทั้งนั้น นี่เป็นคำขยายความของ อรรถาสนมมหาสยนา ที่นอนสูง ที่นอนใหญ่ ท่านขยายมีในพระไตรปิฎก

สำหรับในอรรถกถา ผมก็ถามท่านผู้รู้ ซึ่งแปลไว้ในพระไตรปิฎกว่า ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ ที่จริงอรรถกถา ท่านก็นำที่ขยายความนี้แหละมาขยายความต่อออกไป และก็นำคำขยายความนั้นมาใส่ในพระไตรปิฎกอีกที่หนึ่ง ที่นี้คำขยายความของอรรถกถาที่ใส่ในพระไตรปิฎก ก็ชักจะยุ่ง เพราะว่าพระพุทธประสงค์จริง ๆ นั้น ผมไม่ทราบว่า จะห้ามที่นั่งด้วยหรือเปล่า ถ้าจะห้ามที่นั่งด้วย เว้นจากที่นั่งที่นอนสูง ที่นอนใหญ่ที่นั่งทั่ว ๆ ไปจะเว้นด้วยหรือ ถ้าอย่างนั้นพระภิกษุท่านคงแย่เหมือนกัน ไปที่ไหน ๆ มีแต่เก้าอี้นวมทั้งนั้น

และหมายเหตุของพระเถระท่านนี้ ที่ว่า การที่จะนอนบนที่นอนสูง ที่นอนใหญ่นั้น โดยไม่นั่งเป็นไปได้อย่างไร ข้อนี้อาศัยนั่งอันเนื่องกับนอนนั่นเอง นี่ใกล้ชิดที่สุด ถ้าพูดอย่างนี้ ขยายอย่างนี้ ก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเดิมที่นั่งลงไปในที่นอน เพราะเดิมเข้าไปมันยุ่ง ต้องมาตีความกันให้วุ่นวาย และเขาก็แปลกกันมาอย่างนี้ตั้งโกฏีปีแล้ว

ผมเคารพครับ ไม่ใช่ไม่เคารพ เพราะผมเองก็ไม่มีความรู้อะไร ผมเคารพว่า พระพุทธองค์ทำไมท่านจึงบัญญัติศัพท์ว่าที่นอนเท่านั้น ทำไมไม่บัญญัติศัพท์ว่าที่นั่งด้วย ผมก็เดา เป็นการเดาของผมเอง เป็นความคาดคะเนเองว่า การนอนบนที่นอนสูงใหญ่นี้มีความสบายมาก ซึ่งความสบายมากอย่างนั้น อกุศลวิตกก็กระเจิงมากเหมือนกัน พอลงนอนแล้ว ไปกันใหญ่ แทนที่จะขัดเกลากิเลส ไม่ได้ขัดเกลา กลับเพิ่มกิเลสขึ้น

ที่นั่งแท้ ๆ ที่คนนั่งทำงานกันอยู่เดี๋ยวนี้ คนละเรื่องกัน ไม่ได้อยู่นาน ที่นอนอยู่นานกว่าจะหลับลงไป ถ้าเป็นคนที่ไม่มีสติด้วยแล้ว ก็ระลึกไม่ได้ อย่างนี้ไปกันใหญ่มากทีเดียว ไม่ใช่ไปนิดหน่อย ถ้าการเดิมที่นั่งเข้าไปอันเนื่องจากการนอนนั้น ไม่มีข้อสงสัยเลย และก็ไม่ต้องไปเติมในคำว่า อจุจาสยนมหาสยนา นี้ด้วย เพราะขยายความอยู่แล้ว ไม่ต้องเติมก็เข้าใจกันได้ ไม่ต้องมาตีความกันให้ยุ่งไปหมด เมื่อยุ่ง ๆ อย่างนี้ สำหรับพุทธบริษัทก็ต้องยึดพระไตรปิฎกที่เป็นภาษาบาลี

อย่างที่ท่านอาจารย์ท่านแปลมา หรือหมายเหตุมานั้น ผมไม่ได้ลบหลู่ท่าน แต่นี้เป็นความเห็นส่วนตัวของผมอย่างนี้ ท่านผู้ฟังท่านจะเข้าใจอย่างไร ก็สุดแล้วแต่ท่านผู้ฟัง ขอขอบคุณครับ

ผู้ฟัง 1 ประเพณีของแขกมีอยู่หลายชั้นวรรณะ ถ้าแขกที่ฐานะไม่ดี จะเลี้ยงแขกหรือให้แขกพักผอนที่บนพื้นนี้เอง แต่ตระกูลที่มีฐานะดีหน่อย อาจจะมีหมอนใบใหญ่ให้นั่งนอน ประเพณีโบราณมาเขาไม่มีเตียงสำหรับเฝ้ารับรองแขก เมื่อแขกนั่งนอนที่ไหน เสร็จจากการเลี้ยงแล้ว ก็มักจะนอนหลับที่นั่น บางครั้งอาจจะเห็นได้จากภาพยนตร์ที่ถ่ายทำมา พวกอาหรับก็ด้วย ห้องนอนของแขกมักจะอยู่ในห้องเลี้ยงนั่นเอง เพราะฉะนั้น ที่ใช้รับแขกนั้นเป็นที่นั่งด้วย เสร็จจากงานเลี้ยงก็เป็นที่นอนด้วย

ความหมายนี้ คงหมายถึงสถานที่เดิม จะใช้นั่งก็ได้ จะนอนก็ได้ ซึ่งเป็นศัพท์คำเดียวกัน และสถานที่เดียวกัน

๔๕๖

ผู้ฟัง 2 เรื่องศัพท์นี้ ผมขอประทานโทษ ขอกราบเรียนทุก ๆ ท่าน บาลีที่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสมานั้นอย่างหนึ่ง และอรรถกถาแปลมานั้นอีกอย่างหนึ่ง

ผมเคารพ ถ้าเป็นอรรถกถาจารย์แปล ผมเชื่ออรรถกถาจารย์ที่เป็นพระอริยะว่า ไม่ผิด เป็นอุชุปุณฺณโน ตรง แต่ถ้าไม่ใช่พระอริยะก็น่าจะพลาด เพราะเป็นปุณฺณ เพราะฉะนั้น การอธิบายอะไร ๆ นี่ผมเคารพ ถ้าเป็นพุทธพจน์เคารพ อริยพจน์ก็เคารพ แต่สามัญพจน์นี้ ขอขัดคอ เพราะเราก็เรียนมาพอสมควรเหมือนกัน

เพราะเหตุใดมีทั้งอาสนะและสยนะ ทำไมพระพุทธเจ้าท่านจึงไม่ใช้ในศีล ๘ แต่ในปาติโมกข์ท่านจึงใช้ ผมจะยกศัพท์ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ ในปาติโมกข์ที่พระสวด สยนาสนํ สยนะ อาสนะ พระพุทธเจ้าท่านใช้เลย แต่ทำไมอุจจาสยนะ จึงไม่ใช้ว่า อุจจาสยนาสนะ ใช้ว่า อุจจาสยนาสนมหาสยนาสนะ ชี ทำไมไม่ใช้ ใช้อุจจาสยนะ อย่างเดียว นี่ก็น่าพิจารณา

ท่านทั้งหลายที่แปล ขอโทษท่าน ผมไม่ได้ดูถูก ท่านก็เรียนคัมภีร์ต่าง ๆ มา ก็ เรียนมาเหมือน ๆ กัน แต่ใครจะนำมาใช้ถูกหรือใช้ผิด แปลผิดหรือแปลถูก เราต้อง เคารพครัดต่อพุทธพจน์ พระผู้มีพระภาคท่านเป็นสัพพัญญู พุทธญาณ อนาคตังสญาณ ทำไมท่านถึงใช้คำว่า อุจจาสยนะ ซึ่งแปลอย่างที่ท่านอาจารย์ว่า แปลว่า ที่นอน สีธาตุ แปลว่า นิ่งก็ได้ พุทธเจ้าท่านใช้คำว่า อุจจาสยนะเท่านั้น ส่วนในพระปาติโมกข์ท่าน ใช้ว่า ปนฺตญฺจ สยนาสนํ ทำไมจึงใช้อย่างนั้น

แต่ผมมีหลัก ผมเรียนกฎหมายจึงได้รู้ การแปลบทกฎหมายนั้น เขามีวิธีการ แปล ถ้าแปลเป็นคุณได้ ถ้าแปลเป็นโทษไม่ได้ เรื่องแปลข้อยกเว้นนั้น ต้องแปลจำกัด จำเขี่ย ถ้าข้อทั่ว ๆ ไป แปลพุ่มเพื๋อยได้ นี่คือหลักกฎหมาย นักกฎหมายเขาเรียนกัน นี่ก็เหมือนกัน พุทธพจน์ท่านว่า อุจจาสยน เป็นคำจำกัดเลย จะว่าพระพุทธเจ้า หลงลืมไม่ได้ จะไปต่อเติมไม่ได้ ถ้าเป็นพระอริยะท่านไม่เติม ถ้าจะเติมต้องเป็นปุณฺณ

อุจฺจาสยณ อย่างหนึ่ง ปนฺตญฺจ สยนาสนํ ก็อีกอย่างหนึ่ง ทำไมในปาติโมกข์ถึงว่าอย่างนั้น ก็ศีลเหมือนกัน ศีล ๘ ของฆราวาส ปาติโมกข์นั้นศีลของพระ ทำไมแปลอย่างนั้น ในนั้นแปลว่า ปนฺตญฺจ สยนาสนํ ที่นอนและที่นั่งอันสงัด ทำไมในที่นั้นจึงใช้คำ ๒ คำว่า นั่งและนอน แต่ทำไมในที่นี้ใช้คำว่า นอน ต้องมีเหตุผล

ส. ท่านผู้ฟังท่านอื่นมีความคิดเห็นประการใดหรือไม่ในเรื่องนี้

ซึ่งถ้าเข้าใจอรรถ ความมุ่งหมายของศีลแต่ละข้อ ก็คงจะไม่ขัดกันเลย ถึงแม้ว่าข้อความในอุโบสถศีลจะเป็น อุจฺจาสยณมหาสยนา เวรมณี การเว้นจากที่นอนสูง ที่นอนใหญ่ แต่ในอรรถกถาก็ขยายความไว้ ซึ่งถ้าจะพิจารณาไตร่ตรองแล้ว ความมุ่งหมายของอรรถกถา มุ่งหมายถึงว่า การเอาที่นั่งมาเป็นที่นอน เพราะหลายแห่งจริง ๆ ไม่มีที่จะนอน แต่ก็ต้องนอน เพราะฉะนั้น จะทำอย่างไร ก็ต้องหาที่นอนโดยการนำเอาที่นั่งที่สามารถจะนอนได้มานอน แต่ก็ควรจะเป็นกับปิยะ คือ ที่เหมาะที่ควรด้วย

สำหรับการรักษาอุโบสถศีล จุดมุ่งหมายนั้นไม่ใช่เป็นการทรมานร่างกายให้เดือดร้อน แต่เป็นการที่จะขัดเกลากิเลส การที่จะยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ ในการกิน ในการอยู่ทั้งหมด

เพราะฉะนั้น เพื่อที่จะไม่ให้ยินดีแม้ในที่นอน ก็ควรจะนอนในที่ ๆ เหมาะที่ควร ในเมื่อมีเจตนาที่จะขัดเกลากิเลสเป็นพิเศษยิ่งขึ้นในวาระที่สามารถจะกระทำได้ เช่น ในวันอุโบสถ เป็นต้น ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า อุโบสถศีลของอุบาสก อุบาสิกา ก็เป็นการปฏิบัติตามสิกขาบทที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะเป็นการปฏิบัติตามสิกขาบทของสามเณร

ในพระไตรปิฎก **พระวินัยปิฎก มหาวรรค มหาขันธกะ สิกขาบทของสามเณร ข้อ ๑๒๐** มีข้อความว่า

๑. เว้นจากการทำสัตว์ที่มีชีวิตให้ตกลงไป
๒. เว้นจากถือเอาพัสดุอันเจ้าของมิได้ให้
๓. เว้นจากกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์
๔. เว้นจากการกล่าวเท็จ

๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
๖. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
๗. เว้นจากฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นที่เป็นข้าศึก
๘. เว้นจากการตัดทรง ตกแต่งด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้
อันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว
๙. เว้นจากที่นั่งและที่นอนอันสูงและใหญ่
๑๐. เว้นจากการรับทองและเงิน

ถ. อุโบสถศีลนี้ตามหลักบอกว่า รักษาสิ้นคืนหนึ่งและวันหนึ่ง ผมก็เรียนถามท่านผู้รู้บางท่านว่า สมมติว่าผมรักษาอุโบสถศีล แต่ไปล่วงละเมิดข้อใดข้อหนึ่ง และผมก็รู้สึกตัวว่า เกิดละเมิดแล้ว ผมจะไปสมาทานอุโบสถใหม่นี้ จะได้หรือไม่

ท่านผู้รู้บางท่านก็ตอบว่า ไม่ได้หรอก เพราะว่าขาดไปหมดแล้ว จะสมาทานใหม่ ก็ไม่ครบคืนหนึ่งและวันหนึ่ง บางท่านก็บอกว่า อย่างนั้นจะถูกหรือ เพราะว่าการสมาทานอุโบสถนี้ไม่ได้บอกว่า ต้องสมาทาน ๖ โมงเช้านี้ สมาทาน ๑๑ โมงก็มี จะสมาทานใหม่ ถือศีลใหม่ พระท่านก็ให้ใหม่ ไม่เห็นเป็นอะไร

ผมก็ไม่ทราบเหมือนกันว่า ศีลที่ขาดไป สมาทานใหม่แล้วจะสมบูรณ์หรือไม่ สมบูรณ์ประการใด

ผู้ฟัง ที่เขาว่า วันหนึ่งและคืนหนึ่งนั้น นับจากไหน จำคุกวันนี้ เข้า สายบ่าย เทียง ถือ ๑ วันเหมือนกัน บ่ายโมงจำคุก ถือว่า ๒๔ ชั่วโมงเหมือนกัน กฎหมายเขากันอย่างนี้ จะเอามาเทียบกันได้ไหม รักษาเวลาไหน ๆ ก็ถือว่าวันหนึ่ง ไม่ครบ ๒๔ ชั่วโมง ก็วันหนึ่งคืนหนึ่งเหมือนกัน

ที่ว่าศีลขาดแล้วต่อไม่ได้นั้น ทำไมจะต่อไม่ได้ เชือกยังต่อได้ ยังเป็นเส้นเดียวกันได้ ทำไมศีลจะต่อไม่ได้ ผมเคยบวชเณรมา พอถึงวันพระต้องไปต่อกันในโบสถ์ทุกที ขาดก็ข้อก็ไปต่อกัน ก็ยังคงเป็นเณรอยู่นั่นแหละ มีโทษจริง ๆ เฉพาะข้อที่ขาด แต่นอกจากนั้นก็พลอยไปด้วย

ส. เรื่องของอุโบสถศีลทั้ง ๘ เป็นเรื่องของการขัดเกลา บรรเทากิเลสทั้งนั้น ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ วิกาลโภชนา ฌราวาสเคยรับประทานตามใจชอบตามสบาย เป็นการติดในรสอาหาร แต่ถ้าสามารถจะสะสมอุปนิสัยปัจจัย ขัดเกลากิเลส ละคลายการที่จะรับประทานอาหารในกาละที่ไม่จำเป็น ถ้าสามารถจะกระทำได้ เมื่อมีศรัทธาที่จะกระทำในวันอุโบสถ ก็เป็นศีลข้อที่ ๖

ข้อที่ ๗ ข้อที่ ๘ ก็เป็นเรื่องของการกิน การอยู่ การมีชีวิตประจำวันในสภาพของผู้ที่จะพากเพียรขัดเกลากิเลสให้ยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น คำถามของท่านผู้ฟังที่ว่า สมาทานอุโบสถศีล และกัลมังศีลไป จะต่อได้ไหม

ถ้าท่านพิจารณาถึงจุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลว่าเพื่ออะไร ก่อนอื่น ท่านที่จะรักษาอุโบสถศีล ก่อน ๆ นี้ท่านอาจจะรักษาอุโบสถศีลจริง แต่ยังไม่มีความจุดประสงค์ หรือว่าอาจจะไม่ได้ใคร่ครวญไตร่ตรองถึงเหตุและผลว่า ท่านรักษาอุโบสถศีลเพื่ออะไร เพื่อการขัดเกลา หรือว่าเพื่อจะได้บุญมาก ๆ

ทราบกันว่าศีล ๕ มีอานิสงส์มาก แต่ก็ยังเพียง ๕ อานิสงส์ก็คงจะไม่ได้บุญมากมายเท่ากับอุโบสถศีล เพราะฉะนั้น มีหลายท่านที่คงจะหวังในบุญอันยิ่งใหญ่ ก็รักษาอุโบสถศีล โดยที่ไม่เข้าใจจุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลที่แท้จริงว่า เพื่อสะสมการขัดเกลากิเลสเป็นอุปนิสัยปัจจัย จนกว่าจะถึงการบรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์ที่ดับกิเลสได้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉท

เมื่อไม่เข้าใจจุดประสงค์อย่างนี้ ก็เกิดวิจิกิจฉา ความข้องใจ ความสงสัยต่าง ๆ แม้แต่ว่าศีลขาดไหม เมื่อขาดแล้ว ต่อได้อีกไหม หรือว่าต่อไม่ได้ ก็เกิดความกังวลว่าจะขาดบุญกุศล หรือจะเป็นโทษเป็นภัยประการใด แต่เรื่องของศีล เป็นเรื่องของจิตที่ปราศจากอกุศล เจตนาที่เป็นไปในศีลนั้น ปราศจากอกุศล เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้พิจารณาถึงอุโบสถทั้ง ๘ ข้อ

ข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการยังสัตว์ที่มีชีวิตให้ตกลงไป

ข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการถือเอาซึ่งสิ่งของ
อันเจ้าของไม่ได้ให้แล้ว

ข้อที่ ๓ อพฺรหฺมจริยา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติที่ไม่
ประเสริฐ

ข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการกล่าวเท็จ

ข้อที่ ๕ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากเหตุ
เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ การดื่มกินซึ่งของมึนเมา คือ สุราและเมรัย

ถ้าเป็นศีลห้า ข้อที่ ๓ คือ กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น
จากการประพฤติผิดในกาม

สำหรับศีล ๕ ซึ่งควรจะเป็นนิจศีลของฆราวาส เป็นโทษ เป็นภัย เป็นกรรม
ทั้งปวงาติปาตา อทินนาทานา กาเมสุมิจฉาจารา มุสาวาท และสุราเมรยมชฺช-
ปมาทญฺฐานา การดื่มสุราเมรัยนั้น ก็เป็นมูลเหตุจะทำให้เกิดกายทุจริต วจีทุจริต

สำหรับอุโบสถศีลข้อต่อไป คือ

ข้อที่ ๖ วิกาลโภชนา เวรมณี การบริโภคอาหารในเวลาวิกาล

ข้อที่ ๗ นจฺเจตฺตวาทิตฺติสฺสุทฺทสุสนา มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนญฺฐานา
เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฟ้อน การขับ การประโคม การดูการเล่นที่
เป็นข้าศึกต่อบุญต่อกุศล การทรงไว้ การประดับ การตกแต่งด้วยระเบียบดอกไม้
ของหอม และเครื่องดูเล่นได้

ข้อที่ ๘ อูจจาสยณมหาสยนา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากที่นอนสูง
และที่นอนใหญ่

เป็นปณณัตติวัชชะ หมายความว่า ผู้ที่ไม่เว้นอย่างนี้ก็ได้ไม่ได้เป็นโทษเป็นภัย
อะไร แต่ว่าเป็นการขัดเกลายิ่งขึ้น เช่น การเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
อย่างในงานสวดศพ บางครั้งมีอาหาร แต่บางท่านไม่รับประทาน เพราะพระภิกษุท่าน
เป็นผู้เว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล และพระภิกษุท่านก็เป็นประธานอยู่ในที่นั้น

ด้วย อาจจะทำให้ใจให้ระลึกถึงว่า เมื่อพระภิกษุท่านเว้นได้ เราก็ควรจะเว้นได้เหมือนกัน

เป็นเรื่องของแต่ละท่าน จะเป็นโดยมารยาท หรือจะโดยการที่เห็นว่า เป็นการไม่สมควร หรืออะไรก็ตามแต่ แล้วแต่จิตใจของท่านในขณะนั้นจะโน้มหนักอย่างไร แต่ให้เห็นได้ว่า การที่จะประพฤติตามผู้ที่จะการติดในรส ในการบริโภคในกาลที่ไม่จำเป็น ก็เป็นการขัดเกลาลึก ๆ น้อย ๆ ซึ่งถ้าขณะนั้นจะเว้น ก็เป็นกุศล เมื่อจิตโน้มไปในกุศล ก็เป็นกุศล โดยไม่ต้องสมมติท่านว่าเป็นศีลองค์ไหนก็ได้

ถ้าท่านเข้าใจความมุ่งหมายของการงดเว้นจากอกุศล จากกิเลส ไม่ต้องถึงกับครบ ๘ ข้อ แต่สามารถกระทำได้มากกว่า ๕ ข้อก็ยังดี และถ้าจะกระทำข้ออื่น ๆ นอกจาก ๘ ข้อ ก็ยิ่งดี

เวลาที่ท่านศึกษาพระวินัยบัญญัติ เมื่อได้ทราบว่ามีประการใดบ้าง ซึ่งนอกจากเป็นการกระทำที่งาม ควร เหมาะแล้ว ยังเป็นการขัดเกลากิเลสของท่านด้วย แม้ว่าจะเป็นข้อปฏิบัติของบรรพชิต คือ ภิกษุและสามเณร แต่ถ้าท่านมีศรัทธาที่จะกระทำในขณะนั้น ก็เป็นกุศลจิต

เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ของการรักษาศีลทั้งหมด เพื่อการขัดเกลากิเลสเท่าที่ท่านสามารถจะประพฤติปฏิบัติได้ตามได้ แม้แต่การงดเว้นจากการฟ้อน การขับ การประโคม การดูการเล่นซึ่งเป็นข้าศึกต่อบุญต่อกุศล การทรงไว้ การประดับ การตกแต่งด้วยระเบียบดอกไม้ ของหอม และเครื่องดูบไล้ ซึ่งบางท่านอาจจะทำเป็นปกติในการเว้นเครื่องหอมทุกชนิดและการตกแต่ง เป็นอุปนิสัย เป็นการขัดเกลากุศลของท่าน

ผู้ฟัง ผมได้ฟังมาว่า การที่จะถืออุโบสถ ต้องไปอยู่ในโบสถ์จึงจะเรียกว่าถืออุโบสถ จะอย่างไรกัน ถือศีลอุโบสถต้องเข้าโบสถ์ นั่งอยู่นี่ถือไม่ได้ ชักจะยุ่งแล้ว โดยบาลีท่านก็ไม่มีบอกไว้ว่า ต้องอยู่ที่นั่นจึงจะถือศีลอุโบสถได้ ท่านไม่ได้ว่าอย่างนี้ อยู่ที่ไหนก็ขัดเกลาก็ได้ อยู่ที่บ้านเราก็ขัดเกลาก็ได้ ที่ไหนก็ได้

ถ. เรื่องศีลอุโบสถ ในระหว่างเข้าพรรษา มีผู้ไปรักษาศีลอุโบสถที่ศาลา วัด แต่นอกพรรษา คือ ออกพรรษาแล้ว หรือยังไม่เข้าพรรษา บางวัดไม่มีอุโบสถ

อุบาสิกาเลย บางวัดก็มีน้อยเหลือเกิน อยากจะรู้ว่า ทำไมคนจึงนิยมไปรักษาศีล
อุโบสถในระหว่างพรรษา ด้วยเหตุอะไรไม่ทราบ

๔๕๗

ส. การประพฤติปฏิบัติของฆราวาสกับบรรพชิต อาศัยกันและกันอยู่ตลอดมา และในวันอุโบสถที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเป็นครั้งแรกนั้น ก็เพื่อการฟังธรรม เมื่อพระภิกษุท่านสนทนาธรรม แสดงธรรม ก็เป็นกาลที่ฆราวาสผู้ใคร่ต่อการเข้าใจในพระธรรมจะได้ไปฟังธรรมนั้นด้วย ต่อมาภายหลังจึงได้ทรงบัญญัติกรรมอื่น ๆ ที่ควรกระทำในวันประชุมเพื่อฟังธรรมนั้น เช่น การสวดพระปาติโมกข์สำหรับพระภิกษุ เป็นต้น

สำหรับในระหว่างพรรษาก็เช่นเดียวกัน เมื่อพระภิกษุท่านจำพรรษา ท่านก็กระทำกิจของท่าน อุบาสกอุบาสิกาก็มีโอกาสที่จะได้บำเพ็ญกุศล ได้ฟังธรรม ได้ปฏิบัติขัดเกลา ละคลายกิเลสตามศรัทธาและความพยายามเท่าที่สามารถจะกระทำได้ ก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ซึ่งกิเลสมีมาก และมีเฉพาะบางกาลที่สามารถจะรักษาอุโบสถศีลได้ ไม่สามารถจะรักษาได้ตลอดไปเป็นนิจ เพราะว่าไม่ใช่วิสัยของฆราวาสที่คุณธรรมยังไม่ถึงการที่จะรักษาศีลได้ทั้ง ๘ และ ๑๐ เพราะฉะนั้น การที่จะรักษาศีลได้ ก็เป็นไปตามลำดับขั้นของคุณธรรมของแต่ละบุคคลด้วย

ผู้ฟัง ที่ว่าเข้าพรรษา มีคนรักษาอุโบสถศีลมาก นอกพรรษาไม่ค่อยมีนั้น ขอให้รู้สถิติ หรือความเป็นอยู่ว่า ต่างจังหวัดเป็นกสิกรตั้ง ๘๐% ตอนเข้าพรรษาน้ำท่วม ข้าวไม่ต้องเกี่ยว อะไรก็ไม่ต้องทำ เขาจึงมารักษาศีลมาก นอกพรรษานั้น ต่างคนต่างประกอบอาชีพ อย่างกรุงเทพก็เหมือนกันทุกวัน ๆ ไม่มีอะไร เพราะฉะนั้นรักษาได้เรื่อย ๆ ซึ่งความจริงรักษาเมื่อไรก็ได้

สำหรับอุโบสถ ผมเองก็ยังแปลไม่ถูก เขาบอกว่า เข้าประจำ หรือเข้าอยู่ และที่ว่าจะต้องเป็นอุโบสถ ไม่ใช่ ที่ไหนก็ได้ อุโบสถเป็นชื่อของการรักษာธรรมชนิดหนึ่ง เหมือนศีล ๕ เป็นชื่อ รักษาศีล ๕ อุโบสถก็เป็นชื่อของกรรมที่เป็นกุศลอย่างหนึ่ง ไม่ใช่จะต้องไปอยู่ในโบสถ์

ส. แต่ละท่านย่อมทราบตัวของตนเองชัดเจนกว่าบุคคลอื่นว่า ท่านมีคุณธรรมที่จะรักษาศีลขั้นใด แม้แต่ศีล ๕ ยากไหม ถ้าคุณธรรมยังไม่ถึงความเป็นพระอริยเจ้า ก็ยังมีกิเลสที่มีกำลังที่เป็นปัจจัยให้ล่วงศีล

เพราะฉะนั้น เรื่องของอุโบสถศีลก็เช่นเดียวกัน บางท่านไม่ได้รักษาเลย บางท่านรักษบ้าง ไม่รักษบ้าง บางท่านรักษาได้เป็นปกติสม่ำเสมอ บางท่านก็รักษาเกือบจะเป็นนิจทีเดียว นั่นก็แล้วแต่แต่ละบุคคลจริง ๆ แต่ข้อสำคัญ คือ ท่านจะรักษาอย่างไรก็ตาม ให้ทราบจุดประสงค์ว่าเพื่ออะไร แต่อย่าให้เป็นไปเพื่อที่จะได้ผลอันสงฆ์ที่เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งจะทำให้ติด ไม่ทำให้เกิดการขัดเกลา กิเลส ละคลายความยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเลย

ถ้าจะพิจารณาอุโบสถศีล เช่น เว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ก็เป็นการสะสมอุปนิสัยให้กระทำได้ จนกระทั่งสามารถที่จะเหมือนบรรพชิตหรือพระอรหันต์ คือ การเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงเว้นตั้งแต่วันออกมหาภิเนษกรรม

ผู้ฟัง การสะสม เป็นความจริงอย่างที่อาจารย์พูด ผมพูดไม่อาย ผมบวชตั้ง ๘ พรรษา หิวข้าวเย็นทุกวัน ในที่สุดก็เพราะอยากจะกินข้าวเย็นและอยากมีเมีย อย่างอาจารย์ผมฉันมือเดียว ท่านไม่หิว แต่ผมอย่างน้อย ๆ ๕ – ๖ เวลา ไม่ใช่ข้าว ก็เป็นขนม กาแฟ เป็นอุปนิสัยอย่างอาจารย์ว่า บางคนเขาทานมือเดียว ไม่มาก และไม่หิวด้วย

ส. เพราะฉะนั้น การที่จะเปลี่ยนอุปนิสัยที่สะสมมา ซึ่งล้วนแต่เป็นกิเลสที่เป็นไปทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง หนาแน่นและเหนียวแน่นเหลือเกิน กว่าที่จะเปลี่ยนได้โดยการดับให้หมดเป็นสมุจเฉท เป็นอุปนิสัยของพระอรหันต์ได้ จะต้องอาศัยการขัดเกลา การ پاکเพียร การสะสมให้เป็นอุปนิสัยจริง ๆ แม้ในข้อของการเว้นการฟ้อน การขับ การประโคม การดูการเล่นที่เป็นข้าศึก ต่อบุญต่อกุศล การทรงไว้ การประดับตกแต่งด้วยระเบียบบดดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้ ซึ่งท่านจะเห็นอุปนิสัยของท่านจริง ๆ ว่า ท่านทำได้ หรือว่ายังทำไม่ได้

และก็อบรมเจริญสติปัฏฐานที่จะรู้จักตัวจริง ๆ ของท่านให้ชัดเจน เพื่อการที่จะดับกิเลสให้เป็นคุณธรรมจริง ๆ ตามควรแก่อุปนิสัยที่ท่านสะสมมา นี่เป็นเหตุที่ทำให้ผมราวาสต่างกับบรรพชิต

อย่างท่านผู้ฟังที่ท่านแสดงความคิดเห็นของท่านเมื่อสักครู่นี้ ท่านก็มีอุปนิสัยของการเป็นฆราวาส ยังไม่ได้สะสมมาพอที่จะบรรลุคุณธรรมในเพศของบรรพชิต เพราะว่าท่านไม่สามารถที่จะเว้นวิกาลโภชนาได้ เพราะฉะนั้น ท่านก็อบรมเจริญปัญญาที่จะให้ถึงคุณธรรมของความเป็นพระอริยเจ้าในเพศของฆราวาสได้

ตรงต่อตัวเองตามความเป็นจริงว่า ท่านมีอุปนิสัยของเพศฆราวาส หรือว่าท่านมีอุปนิสัยของเพศบรรพชิต หรือว่าท่านเริ่มสะสมอุปนิสัยที่จะขัดเกลากิเลสให้น้อยลงทางหนึ่งทางใด อาจจะเป็นทางหู ขัดเกลากการติดในเสียงดนตรี เสียงเพลง หรือเสียงอะไรก็ได้แต่ที่ท่านชอบ ก็เป็นเรื่องของแต่ละคนที่จะเริ่มขัดเกลา สะสมอุปนิสัยใหม่ในการละคลายกิเลสทางใดก่อน และมากน้อยต่างกันอย่างไร

แม้แต่ในเรื่องของ อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณี การเว้นจากที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ ก็เห็นได้ว่า เป็นอุปนิสัยของแต่ละคนจริง ๆ เพราะเหตุว่าอุโบสถศีลข้อที่ ๓ เว้นแล้ว อพฺรหฺมจฺริยา เวรมณี เว้นแล้วในเรื่องการที่จะเกี่ยวข้องกับการครองเรือน แต่ก็ยังมีศีลข้อที่ ๘ คือ อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณี การเว้นการติดในความสบายในการนอน เพราะว่าบางท่าน เรื่องที่อยู่ของท่านลำบากจริง ๆ ผิดที่ก็ไม่ได้ อยู่ไม่สบายก็ไม่ได้ นอนไม่สบายก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น แต่ละคนไม่เหมือนกัน

แม้แต่เด็กเล็ก ๆ บางคนถึงเวลานอน แม้ว่าเขาจะจัดที่นอนให้เรียบร้อย แต่ยังไม่สบายพอ ต้องจัดเอง มีหมอนมาเพิ่มอีก ทางซ้าย ทางขวา ที่ปลายเท้า ที่ตรงกลาง จัดใหม่ทุกคืน แม้จะเป็นเด็กอายุไม่ถึง ๘ ขวบ ก็ยังติดในการนอนสบาย เป็นอุปนิสัยที่สะสมมา

เมื่อท่านเป็นตัวของท่านเองแล้ว ท่านจะทราบว่า ท่านยังติดในการนอนสบาย อยู่บ้างหรือเปล่า แม้ว่าท่านจะรักษาอุโบสถศีลข้อที่ ๓ อพฺรหฺมจฺริยา เวรมณี แล้วก็

จริง ในการที่จะให้เป็นอุปนิสัยจริง ๆ นี่ ยากหรือง่าย เป็นอุปนิสัยจริง ๆ ดังเช่นอุปนิสัยของพระอรหันต์ แต่ละข้อ ๆ นี้ ง่ายหรือยาก

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ จะประพุดิตั้งเช่นความประพุดิตของพระอรหันต์ แม้เพียงชั่ววันหนึ่งคืนหนึ่งนี่ก็ยาก ทราบได้อย่างไรว่ายาก ท่านประพุดิหรือเปล่า ถ้าท่านประพุดิได้ ก็แสดงว่าไม่ยากในการที่จะประพุดิตตาม แต่บางท่านที่ไม่ได้รักษาอุโบสถศีลเลย ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นแล้วว่า แม้การที่จะกระทำตามความประพุดิตของพระอรหันต์เพียงชั่วระยะวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนั้น ก็ยากเหลือเกินเพียงการประพุดิตตาม แต่ว่ากิเลสยังมากมายเหลือเกิน ยังไม่ใช้กิจที่ดับกิเลสหมดสิ้น เพียงแต่จะประพุดิตตามเท่านั้น ก็ยังยาก

ในการรักษาอุโบสถศีลแต่ละข้อนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า เป็นการประพุดิตเช่นพระอรหันต์ จะขอกล่าวถึงตามลำดับ ตั้งแต่อุโบสถศีลข้อที่ ๑

ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย อฏฺฐกนิบาต อุโบสถวรรคที่ ๕ สังขิตตสูตร** ซึ่งครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่แล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ตระหนักชัดดังนี้ว่า

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์ เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิตในวันนี้ แม้เราก็ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้ ฯ

นี่เป็นอุโบสถข้อที่ ๑ ฟังเผิน ๆ เหมือนกับเพียงเว้นจากการฆ่าสัตว์ คือ ปาณาติบาต แต่พระผู้มีพระภาคยังทรงแสดงข้อความที่ว่า มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต นี่คือนิยามของพระอรหันต์

เพราะฉะนั้น ท่านที่จะประพฤติตามพระอรหันต์ที่เว้นจากปาณาติบาต ก็ควรที่จะสะสมความละอาย ความเอ็นดู ความเมตตาในสรรพสัตว์ทั้งหลายด้วย ซึ่งในชีวิตประจำวันท่านทราบไหมว่า ท่านขาดเมตตามากเท่าไร หลายท่านที่ก่อนเจริญสติปัฏฐานไม่เห็นว่ามีกิเลสอะไรสักเท่าไร แต่ยิ่งอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ยิ่งเห็นกิเลสของตัวเอง ซึ่งเป็นการถูกต้อง เพราะว่าวิสัยของปุถุชนนั้นหนาแน่นด้วยกิเลส และถ้ายังไม่เห็นกิเลส จะละกิเลสได้อย่างไร

ในข้อของการงดเว้นจากปาณาติบาต การที่จะเบียดเบียนผู้อื่น สัตว์อื่นให้เดือดร้อน ก็เป็นเพราะขาดเมตตา ถ้าขณะใดที่จิตประกอบด้วยเมตตา ขณะนั้นจะไม่มี การประหาร หรือว่าเบียดเบียนสัตว์อื่น บุคคลอื่นให้เดือดร้อนเลย แต่ถ้าขณะใดเกิดความไม่แช่มชื่นใจ เกิดความหงุดหงิด รำคาญใจ อันมีต่อสัตว์อื่น บุคคลอื่น นั้นเป็นเพราะขาดความเมตตา เป็นอกุศลจิต เพราะว่าไม่มีความเข้าใจ ไม่มีความเห็นใจในสัตว์อื่น ในบุคคลอื่น

ท่านที่เจริญสติปัฏฐานได้เล่าชีวิตความเป็นอยู่ของท่านในวันหนึ่ง ๆ ให้ฟังว่า ท่านเกิดความหงุดหงิดรำคาญใจในบุคคลที่แวดล้อมท่าน เพราะอริยาศัຍต่างกัน

แต่ถ้ามีเมตตาในบุคคลนั้น จะมีความรำคาญใจ หงุดหงิด หรือว่าจะเห็นใจ เข้าใจ และจิตที่เห็นใจ เข้าใจ ขณะนั้นเป็นจิตที่ประกอบด้วยเมตตา จะไม่เบียดเบียนบุคคลนั้นด้วยกาย ด้วยวาจาให้เดือดร้อน แต่พอเริ่มหงุดหงิด รำคาญใจ จะไม่หยุดอยู่เฉพาะในใจ บางท่านจะออกมาทางกายและวาจาด้วย

นี่เป็นชีวิตจริง ๆ ในวันหนึ่ง ๆ ของผู้ที่ยังมีกิเลสมาก ที่สติจะต้องระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง จึงจะรู้ว่าขณะนั้นเป็นนามธรรมชนิดไหน เป็นกุศล หรืออกุศล บางท่านก็แยกกุศลกับอกุศลไม่ออก มักจะถามเสมอว่า อย่างนี้เป็นกุศล หรืออกุศล ซึ่งกุศลและอกุศลนี้ใกล้เคียงกันมาก เกิดสลับกันได้อย่างรวดเร็วที่สุด ถ้า

สติไม่เกิดระลึกไว้ในลักษณะของสภาพธรรมนั้นให้ตรงตามความเป็นจริง จะเข้าใจว่าเป็นกุศล ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นอกุศล

นี่เป็นความละเอียดของจิตใจของแต่ละท่าน ซึ่งท่านจะต้องระลึกถึงสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน

ท่านเคยจับผิดใครบ้างไหม ถ้ารู้ว่าใครผิด และยังคงพยายามที่จะจับว่าผิดอีกแล้วบ้างหรือเปล่า ขณะนั้นเป็นเมตตาหรือเปล่า

คนที่ทำผิด ก็มีอุปนิสัยสะสมมาที่ยากจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น หรือการกระทำของเขา และทั้ง ๆ ที่ท่านรู้ว่าคนนั้นเป็นอย่างไรมีผิดอย่างไร แต่ก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องไปจับจับผิดด้วยอกุศลจิต เป็นเรื่องที่ท่านสามารถจะแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยสติปัญญาที่ไตร่ตรอง พิจารณา ที่จะเกื้อกูลอนุเคราะห์ ไม่ใช่มีความมุ่งร้าย ขาดความเมตตาที่จะคอยจับผิดบุคคล ซึ่งท่านก็รู้ว่าเป็นปฏิกูล และเป็นผู้ที่สะสมอุปนิสัยปัจจัยในการที่จะกระทำผิดอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าจะไม่ให้จิตเป็นอกุศล ท่านก็งดเว้นการที่จะสนใจจับผิด ซึ่งขณะนั้นเป็นการคิดที่จะเบียดเบียนบุคคลนั้น และก็เปลี่ยนเป็นความเมตตา ให้อภัยในบุคคลนั้น ขณะนั้นก็เป็นสภาพของกุศลจิต

การเบียดเบียนมีตั้งแต่จากใจ และมากขึ้นจนกระทั่งถึงกายและวาจาตามระดับขั้นของกิเลส แต่ถ้าจะให้มีความประพฤติอย่างพระอรหันต์จริง ๆ แล้ว ไม่ใช่เพียงแค่ เว้นการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตเท่านั้น ยังจะต้องสะสมเจริญเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายด้วย ซึ่งปกติอาจจะไม่ได้สังเกตว่า ท่านขาดเมตตามากหรือน้อยอย่างไร ทางใจ หรือทางกาย หรือทางวาจา

และเมื่อมีโอกาสที่ท่านจะมีศรัทธารักษาอุโบสถศีล ก็ควรที่จะขัดเกลายิ่งขึ้น อาจจะย้อนพิจารณาถึงสภาพชีวิตจริงของท่านว่า มีกิเลสมากน้อยอย่างไร เมื่อมีการรักษาอุโบสถศีลแล้ว ก็ควรที่จะได้พิจารณาทั้งใจ ทั้งกาย ทั้งวาจาให้เป็นไปในเมตตาด้วย

สำหรับบางท่านจะพิจารณาได้ว่า ท่านขาดเมตตาใหม่ โดยการที่ว่า ท่านมีความผูกโกรธบุคคลหนึ่งบุคคลใดไว้หรือเปล่า เป็นเครื่องพิสูจน์สภาพจิตของท่านว่าเป็นกุศลหรืออกุศลมากน้อยเท่าไร ไม่ได้คิดเลยว่าจะโกรธอย่างรุนแรง แต่ก็อาจจะเกิดความโกรธอย่างรุนแรงเมื่อมีปัจจัยให้เกิดขึ้น แสดงถึงความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมทั้งหลาย

บางท่านที่ขาดสติ ไม่ไตร่ตรอง ไม่พิจารณาธรรม ก็ไม่ยอมที่จะทิ้งความโกรธ แต่ว่าผูกไว้เป็นชั่วโมง เป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยอย่างนี้ ควรใหม่ในขณะที่ท่านรักษาอุโบสถศีล ซึ่งเป็นเรื่องที่จะควรจะต้องเกลี้ยกล่อมขึ้น

เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีลข้อนี้ ไม่ควรเป็นเพียงละเว้นจากปาณาติบาต แต่ควรที่จะอบรมเจริญเมตตา อนุเคราะห์เกื้อกูลสัตว์อื่น บุคคลอื่นด้วย

๔๕๘

สำหรับความโกรธ ซึ่งบางท่านอาจจะคิดผูกโกรธ หรือว่ามีความหวังร้ายต่อบุคคลอื่น แต่ไม่ควรจะให้เป็นอย่างนั้น ในขณะที่ท่านรักษาอุโบสถศีล

ขอล่าวถึงการผูกโกรธ หรือความหวังร้ายที่มีต่อบุคคลอื่น ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ใน **อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต โกธนาสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนผู้เป็นข้าศึกกันในโลกนี้ ย่อมปรารภนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้ มีผิวนพพรรณทรมานเกิดขึ้น ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่ยินดีให้คนที่ตนเป็นข้าศึกกันมีผิวนพพรรณงาม

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะอาบน้ำ ไล้ทา ตัดผม โกนหนวด นุ่งผ้าขาวสะอาดแล้วก็ตาม แต่ถูกความโกรธครอบงำแล้ว ย่อมเป็นผู้มีผิวนพพรรณทรมาน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๑ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

เคยคิดอย่างนี้บ้างไหม ถ้าไม่เคยก็ดี เป็นบุญ เป็นกุศลที่ไม่คิดอย่างนี้ แต่ถ้าท่านผู้ใดเคยโกรธ แล้วก็คิดอย่างนี้ จะได้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรละเว้น ไม่ควรที่จะให้เกิดความคิดอย่างนี้ขึ้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนที่เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้ พึงนอนเป็นทุกข์เถิดหนอ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันอยู่สบาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะนอนบนบัลลังก์อันลาดด้วยผ้าขนสัตว์ ลาดด้วยผ้าขาวเนื้ออ่อน ลาดด้วยเครื่องลาดอย่างดี ทำด้วยหนังชะมด มีผ้าคาดพาดาน มีหมอนหนุนศีรษะ และหนุนเท้าแดงทั้งสองข้างก็ตาม แต่ถูกความโกรธครอบงำแล้ว ย่อมนอนเป็นทุกข์

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๒ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

อีกประการหนึ่ง คนเป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้ อย่ามีความเจริญเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันมีความเจริญ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ก็สำคัญว่าเราถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ แม้ถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ ก็สำคัญว่าเราถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ธรรมเหล่านี้ อันคนผู้โกรธถูกความโกรธครอบงำถือเอาแล้ว เป็นข้าศึกแก่กันและกัน ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๓ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

เป็นชีวิตประจำวันหรือเปล่า เคยได้ยินคำพูดอย่างนี้บ้างไหม เวลาที่เกิดโกรธใครก็ตาม เคยได้ยินคำพูดอย่างนี้ ที่มีความคิดอย่างนี้ ความเห็นอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้อย่ามีความเจริญเลย

เคยได้ยินไหม เคย

ควรหรือไม่ควร ไม่ควร

แต่ผู้ที่กำลังคิดอย่างนั้น กำลังกล่าวอย่างนั้น ไม่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควร ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ก็สำคัญว่าเราถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์

การคิดร้ายต่อคนอื่นนั้น ไม่เป็นประโยชน์เลย แต่คนนั้นกลับเห็นว่า เป็นประโยชน์ที่จะต้องให้เขาเสื่อมอย่างนั้น อย่าเจริญอย่างนั้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารภนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้อย่ามีโรคเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนที่เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันมีโรค

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะมีโรคที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สังสมได้ด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ เป็นของชอบธรรม ได้มาโดยธรรม พระราชาทั้งหลายย่อมริบโรคของคนซึ่งโกรธเข้าพระคลังหลวง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๔ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

บางคนไม่ยอมให้คนที่ตนไม่รักไม่ชอบไม่สนิทสนมมีโรค พิสูจน์ได้ คือท่านมีสิ่งที่จะรสละให้ได้ แต่ท่านไม่สละให้ เป็นการไม่ปรารภนาที่จะให้บุคคลผู้นั้นมีโรคนั่นเอง ทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งที่มีประโยชน์สำหรับเขา ถ้าได้ไป เขาก็จะได้บริโภคในสิ่งที่พอใจ แต่แม้กระนั้นเวลาที่มีความโกรธ ท่านก็ไม่สามารถที่จะสละให้บุคคลนั้นได้ และถ้าความโกรธมีมาก อาจจะต้องถึงกับมีความปรารภนาให้คนที่เป็นข้าศึกนั้น อย่ามีโรคเลย ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต ไม่ควรที่จะให้เกิดขึ้นเลย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างไร
ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้อย่ามียศเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่
ยินดีให้คนที่เป็ข้าศึกกันมียศ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้จะได้ยศมา
เพราะความไม่ประมาท ก็เสื่อมจากยศนั้นได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๕ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึก
กัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

แม้แต่ยศก็ยังหมดได้สำหรับผู้ที่มีอกุศลจิต เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะได้แล้ว
ก็มีการที่จะเสื่อมจากยศนั้นได้

ผู้ฟัง มีพราหมณ์ชราวาสไปตีพระ พระก็ไม่ว่าอะไร พระภิกษุก็ไปกราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า พราหมณ์ชราวาสไปตีพระ พระไม่ตีตอบ น่าจะติเตียนคนตี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ใน ๒ คนนี้ คนตีคนแรกถูกติเตียนไม่เท่าไร แต่คนที่แก้
แค้นน่าติเตียนมากกว่าคนแรก ท่านรับสั่งว่าอย่างนี้ เพราะเหตุว่าถ้าขึ้นไปตีตอบ
ก็ตีตอบกันไปตีตอบกันมา เราย่อมไม่ระงับด้วยเวร อย่างอาจารย์ว่า

และคนที่ตีตอบถูกติเตียนแรงกว่าคนตีที่แรก พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ มีใน
ธรรมบทภาค ๘ ท่านติเตียนคนที่แก้แค้นยิ่งกว่าคนตีคนแรก คนแรกไม่ตีเท่าไร ก็เป็น
ข้อที่น่าคิด

ส. ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างไร
ว่า ขอให้บุคคลผู้นี้อย่ามีมิตรเลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนที่เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่
ยินดีให้คนที่เป็ข้าศึกกันมีมิตร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำย่ำยีแล้ว แม้เขาจะมี
มิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิต มิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิตเหล่านั้น ก็เว้นเขาเสียห่างไกล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๖ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

พระธรรมข้อที่ ๖ แสดงถึงความสำคัญของมิตรว่า มิตร คือ ผู้ที่หวังดีจริง ๆ มิตรเป็นสิ่งที่สำคัญมากในชีวิตของทุกท่าน ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใด ๆ ที่ท่านต้องการความช่วยเหลือ มิตรแท้ย่อมสามารถที่จะช่วยเหลืออนุเคราะห์ท่านได้ เพราะเหตุว่าไม่มีใครที่สามารถจะอยู่แต่ลำพังคนเดียวในโลกนี้ได้ ซึ่งพระธรรมข้อที่ ๖ นี้ ก็แสดงให้เห็นว่า ผู้โกรธนั่นเองย่อมได้รับผลสะท้อนถึงตนเอง ถ้าท่านโกรธใคร และปรารถนาที่จะให้เขาอย่ามีมิตร บุคคลผู้โกรธนั่นเองย่อมไม่มีมิตร เพราะว่าเวลาที่ท่านกำลังโกรธใคร ๆ ก็ไม่อยากจะเข้าใกล้ หรือว่าไปมาหาสู่ หรือที่จะช่วยเหลืออนุเคราะห์ต่าง ๆ ก็คงจะรอไว้ในขณะที่ท่านไม่โกรธ ไม่ใช่ในขณะที่ท่านโกรธ

เวลาที่เกิดความโกรธขึ้น และผูกโกรธไว้ จะมีความหวังร้ายต่อผู้ที่ท่านโกรธต่าง ๆ กัน แล้วแต่ว่าขณะนั้นจิตใจของท่านมีความหวังร้ายประการใด แต่สำหรับผู้รักษาศูโภสถศีล นอกจากจะเว้นปาณาติบาตแล้ว ก็ไม่สมควรที่จะมีความผูกโกรธหรือความโกรธเลย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อีกประการหนึ่ง คนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมปรารถนาต่อคนผู้เป็นข้าศึกกันอย่างนี้ว่า ขอให้บุคคลนี้เมื่อตายไป พึ่งเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนที่เป็นข้าศึกกัน ย่อมไม่ยินดีให้คนที่เป็นข้าศึกกันไปสู่คติ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำอำยี้แล้ว ย่อมประพฤติกุจจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้นแล้วเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมข้อที่ ๗ เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็นข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๗ ประการนี้แล เป็นความมุ่งหมายของคนผู้เป็น
ข้าศึกกัน เป็นความต้องการของคนผู้เป็นข้าศึกกัน ย่อมมาถึงหญิงหรือชายผู้มีความ
โกรธ ฯ

เวลาโกรธเคยคิดอย่างนี้บ้างไหม นี่เป็นความหวังร้ายที่แรงที่สุด คือ ขอให้ผู้ที่
ท่านโกรธไปทุกติ ตกนรก หรือเป็นเปรต อยู่ในภพภูมิที่ไม่มีความสุขความสบาย
เพราะถึงแม้ว่าจะได้รับความทุกข์ยากลำบากสักเพียงไรในภุมิมนุษย์ ก็ไม่สามารถ
เทียบเท่ากับความทุกข์ ความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัสจริง ๆ ในอบาย ในทุกติ
ในนรก

เวลาที่ท่านปรารถนาจะให้คนที่ท่านโกรธ ไม่มีมิตร หรือไม่มียศ ไม่มีโภคะ
ไม่มีความเจริญ ขอให้คนอื่นเป็นทุกข์ หรือขอให้มีผิพพรรณทรามก็ดี ก็ยังน้อยกว่าการที่
จะให้บุคคลนั้นต้องทนทุกข์ทรมานในนรก ในกำเนิดของทุกติ เป็นความผูกโกรธ
ความหวังร้ายที่แรงมาก ไม่ใช่มีเฉพาะในโลกนี้ ในปัจจุบันนี้ แต่ยังต่อไปถึงชาติหน้า
ภพหน้า ภูมิหน้า ที่จะขอให้บุคคลนั้นเสื่อมจากลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุกประการ
ทีเดียว

เพราะฉะนั้น ก็สำรวจจิตใจของท่านเองว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความเมตตาเล็กน้อย
ประการใด โดยการเทียบกับจิตใจของท่านว่า ถ้าท่านอยากมีมิตร ท่านอยากให้คนอื่น
มีมิตรไหม ถ้าท่านอยากมียศ ท่านอยากให้คนอื่นมียศไหม ถ้าท่านอยากมีโภคะ
ท่านอยากให้คนอื่นมีโภคะไหม ถ้าท่านอยากมีความเจริญ ท่านอยากจะให้คนอื่น
เจริญไหม ถ้าท่านอยากนอนเป็นสุข ท่านอยากจะให้คนอื่นนอนเป็นสุขไหม หรือถ้า
ท่านเป็นผู้ที่มีผิพพรรณดี ท่านอยากจะให้คนอื่นมีผิพพรรณทรามไหม เพราะว่าบาง
ท่านไม่อยากจะให้ใครสวย หรือว่าถ้าเป็นคนสวยอยู่แล้ว บางคนอาจจะไม่อยากจะให้
คนอื่นสวยกว่า ก็เป็นไปได้ใช่ไหม ลืมคิดถึงจิตใจของท่านเองจริง ๆ ว่า ท่านต้องการ
อย่างไร และควรจะให้คนอื่นเป็นอย่างนั้นบ้างไหม หรือว่ายิ่งกว่าท่านได้ไหม

นี่เป็นการสำรวจจิตใจของท่านว่า ท่านเป็นผู้ที่เต็มเปี่ยมด้วยเมตตา หรือว่ายัง
ไม่เต็มเปี่ยมด้วยเมตตาจริง ๆ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คนโกรธมีผิวพรรณทรมาน ย่อมนอนเป็นทุกข์ ถือเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์แล้ว กลับปฏิบัติสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์

ถ้าท่านมีเมตตา อยากให้คนอื่นมีความสุขทุกประการ นั่นเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ แต่เวลาเกิดโกรธ กลับปฏิบัติสิ่งอันไม่เป็นประโยชน์ คือ กลายเป็นความมั่งร้าย ผูกโกรธต่าง ๆ ที่จะให้คนอื่นเป็นทุกข์ต่าง ๆ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ทำปาณาติบาตด้วยกายและวาจา ย่อมถึงความเสื่อมทรัพย์ ผู้มัวเมาเพราะ ความโกรธ ย่อมถึงความไม่มียศ ญาติมิตรและสหายย่อมเว้นคนโกรธเสียห่างไกล

มีใครสรรเสริญคนโกรธไหม เวลาโกรธแล้ว กายก็ไม่ดี วาจา也不好 เพราะฉะนั้น จะมียศได้ไหมจากความโกรธ

คนผู้โกรธ ย่อมไม่รู้จักความเจริญ ทำจิตให้กำเริบ ภัยที่เกิดมาจากภายในนั้น คนผู้โกรธย่อมไม่รู้สีก คนโกรธย่อมไม่รู้orro ไม่เห็นธรรม ความโกรธย่อมครอบงำ นรชนในขณะใด ความมืดตื้อย่อมมีในขณะนั้น

คนผู้โกรธ ย่อมก่อกรรมที่ทำได้ยากเหมือนทำได้ง่าย ภายหลังเมื่อหายโกรธ แล้ว เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้

คนผู้โกรธ ย่อมแสดงความเก้อยากก่อน เหมือนไฟแสดงควันก่อน ในกาลใด ความโกรธเกิดขึ้น คนย่อมโกรธในกาลนั้น คนนั้นไม่มีหิริ ไม่มีโอตตปปะ และไม่มี ความเคารพ คนที่ถูกความโกรธครอบงำย่อมไม่มีความสว่างแม้แต่หน่อยเลย

ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัส จะเห็นสภาพธรรมโดย ความเป็นอนัตตา ซึ่งทรงแสดงไว้ในพระดำรัส ในพระพุทโธวาท ในพระภาษิตต่าง ๆ เช่นข้อความที่ว่า ในกาลใดความโกรธเกิดขึ้น คนย่อมโกรธในกาลนั้น

ความโกรธเป็นอนัตตา เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นปรมัตถธรรม เมื่อมีปัจจัยที่จะให้ความโกรธเกิดขึ้นแล้วไปยึดถือความโกรธนั้นเป็นเราโกรธ เป็นตัวตน ด้วยเหตุนี้ข้อความนี้จึงมีว่า ในกาลใดความโกรธเกิดขึ้น คนย่อมโกรธในกาลนั้น

แต่เมื่อความโกรธซึ่งเป็นอนัตตาไม่มีปัจจัยจะเกิด ก็กล่าวว่า ขณะนั้นคนนั้นไม่โกรธ

๔๕๙

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

กรรมใดยังห่างไกลจากกรรม อันให้เกิดความเดือดร้อน เราจักบอกกรรมเหล่านั้น เธอทั้งหลายจงฟังธรรมนั้นไปตามลำดับ

คนโกรธฆ่าบิดาก็ได้ ฆ่ามารดาของตนก็ได้ ฆ่าพระชีนาสพาก็ได้ ฆ่าปุถุชนก็ได้ ลูกที่มารดาเลี้ยงไว้จนได้ลิ้มตาดูโลกนี้ ลูกเช่นนั้นกิเลสหายาบช้า โกรธขึ้นมาย่อมฆ่าแม่ มารดานั้นผู้ให้ชีวิตความเป็นอยู่ได้

ท่านผู้ฟังจะเห็นกำลังของความโกรธได้จริง ๆ โดยเฉพาะผู้ที่เป็นมารดา อาจจะได้รับความรู้สึกกระทบกระเทือนใจจากความโกรธของลูก เวลาที่ความโกรธมีกำลัง อาจจะทำให้มารดาบิดาเสียใจทั้งทางกายก็ได้ ทางวาจาก็ได้ ทั้ง ๆ ในยามที่ไม่โกรธก็อาจจะตั้งใจว่า จะเป็นลูกที่ดี จะเลี้ยงดูอุปการะพ่อแม่ในยามแก่ยามเฒ่า แต่พอเกิดโกรธขึ้นมา กำลังของความโกรธ อาจจะทำให้ถึงกับประทุษร้ายได้

นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาพธรรมที่เป็นอนัตตา เมื่อเป็นกิเลสที่มีกำลัง ก็ย่อมจะกระทำทุจริตกรรมต่าง ๆ ตามกำลังของกิเลสนั้น ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ควรจะเกิดขึ้น เมื่อเห็นโทษของกิเลสอย่างนี้ จึงควรอบรมเจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

จริงอยู่ สัตว์เหล่านั้นมีตนเป็นเครื่องเปรียบเทียบ เพราะตนเป็นที่รักอย่างยิ่ง คนโกรธหมกมุ่นในรูปต่าง ๆ ย่อมฆ่าตัวเองได้เพราะเหตุต่าง ๆ ย่อมฆ่าตัวเองด้วย ดาบบ้าง กิยาพิษบ้าง เอาเชือกผูกคอตายบ้าง โดดเขาตายบ้าง คนเหล่านั้นเมื่อกระทำการอันมีแต่ความเสื่อมและทำลายตนก็รู้สึก ความเสื่อมเกิดแต่ความโกรธ ตามที่กล่าวมานี้ เป็นบ่วงของมัจจุราช มีถ้าเป็นที่อยู่อาศัย

บุคคลผู้มักโกรธ มีการฝึกตน คือมีปัญญา ความเพียรและสมาธิที่ดี พึงตัดความโกรธนั้นขาดได้ บัณฑิตพึงตัดอกุศลธรรมแต่ละอย่างเสียให้ขาด พึงศึกษาในธรรมเหมือนอย่างนั้น

เธอทั้งหลายปรารถนาอยู่ว่า ขอความเป็นผู้เกื้อยากอย่าได้มีแก่เราทั้งหลาย เธอทั้งหลายเป็นผู้ปราศจากความโกรธ ไม่มีความคับแค้นใจ ปราศจากความโลภ ไม่มีความริษยา ฝึกฝนตนแล้ว ละความโกรธได้ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ จักปรินิพพาน ฯ

จบ สูตรที่ ๑๑

จบ อพยยากตวรรคที่ ๑

พระธรรมทั้งหมดก็จบลงด้วย ฝึกฝนตนแล้ว ละความโกรธได้ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ จักปรินิพพาน ฯ

ที่พระผู้มีพระภาคทรงชี้ให้เห็นอกุศลธรรมต่าง ๆ ก็เพื่อจุดประสงค์ให้ฝึกฝนตนอบรมปัญญา ความเพียรและสมาธิที่ดี ที่จะดับกิเลสทั้งหมดขาดเป็นสมุจเฉท เป็นผู้ไม่มีอาสวะ จักปรินิพพาน แต่ต้องพิจารณาพระธรรมที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด เพื่อประโยชน์แก่ตัวของท่านเอง เช่นข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

จริงอยู่ สัตว์เหล่านั้นมีตนเป็นเครื่องเปรียบเทียบ เพราะตนเป็นที่รักอย่างยิ่ง

ท่านปรารถนาสุขมากเพียงไร ท่านก็ปรารถนาให้คนอื่นมีความสุขอย่างนั้นมากเพียงนั้น เพราะเหตุว่ามีใจของท่านเองเป็นเครื่องเปรียบเทียบ

หรือว่าข้อความที่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า บุคคลผู้มักโกรธ ซึ่งอาจจะเป็นท่านเองก็ได้

มีการฝึกตน คือมีปัญญา ความเพียรและสมาธิที่ดี พึงตัดความโกรธนั้นขาดได้ นี่คือจุดประสงค์ของการที่จะขัดเกลาให้ยิ่งขึ้นด้วยการเจริญเมตตา พร้อมกับการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม จนสามารถที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ เป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ของการรักษาอุโบสถศีล ไม่ใช่เพียงแต่ละปาณาติบาต แต่ต้องอบรมเจริญเมตตา เจริญธรรมที่เป็นธรรมที่ตรงกันข้ามกับการที่จะกระทำทุจริตกรรมด้วย

ใน **อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต สังขิตตสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลายละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาสตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางศาสตรา มีความละอาย เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดคืนและวันนี้

นี่เป็นความต่างกัน เพราะว่าสำหรับพระอรหันต์นั้น เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต แต่สำหรับท่านที่รักษาอุโบสถศีล เอื้อเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่ตลอดคืนและวันนี้

เราชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้ ฯ

แม้ว่าจิตใจจะไม่บริสุทธิ์เสมอด้วยพระอรหันต์ก็จริง แต่การที่จะรักษาอุโบสถศีล โดยปล่อยยให้วันเวลาผ่านไปโดยไม่อบรมเจริญธรรมขัดเกลากิเลสให้ยิ่งขึ้นนั้น เป็นการไม่สมควร เพราะฉะนั้น ควรอบรมเจริญเมตตาพร้อมกับการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งจะทำให้สามารถดับกิเลสได้จริงเป็นสมุจเฉท

ในเรื่องของทานการให้นั้น จะกระทำให้สำเร็จได้ก็ด้วยอโลภะ เพราะถ้าทราบโดยยังมีความติดข้อง หวงแหนในวัตถุ ท่านก็ไม่อาจสละให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นได้ เพราะฉะนั้น ทานก็อาศัยอโลภะเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะบำเพ็ญทานกุศลได้

สำหรับการรักษาศีลทุกข้อนี้ จะสำเร็จเป็นได้ก็เพราะเมตตา คือ อโทสะ ความไม่โกรธ เช่น ในข้อของปาณาติบาต การฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต ถ้าขณะนั้นเกิดเมตตาฆ่าได้ไหม ก็ไม่ได้ หรือแม้แต่จะเบียดเบียนประทุษร้ายด้วยกาย หรือด้วยวาจาก็ตาม

ถ้าเกิดเมตตาขึ้นทันทีในขณะนั้น ย่อมวิริติการที่จะเบียดเบียนประทุษร้ายด้วยกาย ด้วยวาจา แต่ถ้าขณะนั้นเมตตาไม่เกิด อโทสะไม่เกิด ก็ย่อมเป็นไปตามกำลังของกิเลส

แม้ในข้อของอหินนาทาน คือ การถือเอาวัตถุที่เจ้าของไม่ได้ให้ก็เช่นเดียวกัน ถ้าท่านเป็นผู้มีเมตตาในบุคคลผู้เป็นเจ้าของ รู้ว่าเขาจะต้องเสียใจเสียตายในการที่จะสูญเสียวัตถุที่เป็นประโยชน์ของเขาไป ถ้าท่านมีจิตเมตตาในขณะนั้น ท่านย่อมไม่สามารถที่จะถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้

กาเมสุมิจฉาจารย์ก็เช่นเดียวกัน ย่อมทำความเดือดร้อนให้กับวงศาคนญาติของผู้ที่ท่านกระทำทุจริตกรรม เพราะฉะนั้น ถ้าขณะนั้นท่านมีเมตตา คิดถึงบุคคลอื่น ไม่ต้องการให้บุคคลอื่นเดือดร้อน ท่านก็จะละการล่วงทุจริตกรรมข้อนี้ด้วย

แม้ข้อของมุสา ก็เช่นเดียวกัน การที่ท่านพูดไม่จริง เป็นการเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่ให้คนอื่นได้รู้ความจริง เพราะว่าความโกรธ ความประทุษร้าย ไม่เมตตาต่อผู้อื่นจึงกล่าวมุสาได้

การดื่มสุราก็เช่นเดียวกัน เวลาที่ดื่มสุราแล้วขาดสติ หลงลืมสติอย่างมาก ซึ่งผู้ที่ดื่มสุราก็เป็นผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ เมื่อมีสุราเป็นเชื้อ ก็เป็นปัจจัยให้กิเลสเหล่านั้นเกิดและมีกำลังกล้าขึ้น จึงสามารถที่จะกระทำทุจริตกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อนได้

สำหรับศีล ๘ การเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล นั้นไม่ใช่เป็นเรื่องโทษ เรื่องเวร เรื่องภัย แต่เป็นการขัดเกลาลोภะ ความติดข้องในรสอาหาร

ศีลอุโบสถข้อที่ ๗ การลูบไล้ประดับประดาตกแต่งร่างกายก็เช่นเดียวกัน เป็นการขัดเกลาลोภะ ความติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือแม้ในการเว้นจากที่นอนสูง ที่นอนใหญ่ ก็เป็นการขัดเกลาลोภะ ความติดในการอยู่สบาย นอนสบาย แต่ถ้าการติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะมีกำลังแล้ว ก็สามารถที่จะเบียดเบียนคนอื่นให้เดือดร้อน เป็นทุจริตกรรมได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของศีลทั้งหมด เป็นเรื่องของการที่จะรักษาได้ด้วยอโทสะ คือ การมีเมตตาต่อสัตว์อื่น ต่อบุคคลอื่น

ใน **อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต สัตตสูตร** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๙ ประการ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๙ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่แล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๙ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่แล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมตระหนักชัดดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลายละปาณาติบาต ฯลฯ ละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ จดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือเครื่องปูลาดด้วยหญ้าตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราก็จละการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ จดเว้นจากการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนั่งการนอนบนที่นั่งที่นอนต่ำ ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์แม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว

อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๘ นี้ บุคคลมีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ ก็เหมือนกัน โดยนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูรณ์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ อุโบสถชื่อว่าประกอบด้วยองค์ที่ ๙ นี้ ด้วยประการดังนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๙ ประการ อันบุคคลเข้าอยู่แล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ฯ

จบ สูตรที่ ๘

ข้อความเรื่องการงดเว้นจากการนั่ง การนอนบนที่นั่ง ที่นอนที่สูงใหญ่ ก็เป็นข้อความจากพระไตรปิฎกฉบับแปล

มีท่านผู้ฟังที่ค้นคว้าเรื่องของ อัจฉาสนมมหาสยนา ซึ่งคงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้ฟังท่านอื่นด้วย ที่จะได้ทราบเรื่องการแปลจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาไทย

ผู้ฟัง กระผมขอยกยท่านผู้ฟัง เมื่อวันอาทิตย์ปลายเดือนสิงหาคมนั้น กระผมพูดเรื่อง อัจฉาสนมมหาสยนา ไปหนึ่งแล้ว เมื่อพูดแล้วก็จะขอต่อพูดให้สมบูรณ์ คือ ในพระไตรปิฎกแปลท่านใช้คำว่า ที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ ใน **พรมขาลสูตร** เรื่อง **มัชฌิมศีล** ซึ่งมีข้อความดังนี้

พระสมณโคดม เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เช่นอย่าง ที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉันโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่เห็นปานนี้ คือ เตี้ยมีเท้าเกินประมาณ เตี้ยมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ผัวโกเชาว์ขนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะ วิจิตรด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย มีสีหะและเสือ เป็นต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดขนแกะมีขนข้างเดียว เครื่องลาดทองและเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจุนางพ่อน ๑๖ คน เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่อ อชินะ อันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง.

อย่างผัวโกเชาว์ กระผมไปเปิดดูในพจนานุกรมภาษาไทย พ.ศ. ๒๔๙๓ ท่านบอกว่า ขนแพะ

ทั้งหมดนี้ท่านขยายความออกมาจากคำแม่บท คือ อัจฉาสนมมหาสยนา ซึ่งถ้าแปลตรงๆ แล้ว จะไม่มีคำว่าที่นั่งเลย มีแต่คำว่า ที่นอนสูง ที่นอนใหญ่อย่างเดียว ซึ่งคำเหล่านี้ที่แปลออกมาเป็นภาษาไทยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นคำของท่านอรรถกถา ท่านขยายความแล้วจึงนำมาใส่ในพระไตรปิฎก ไม่ใช่บาลีโดยตรง แต่เป็นคำของท่านอรรถกถา เช่น อรรถกถาท่านอธิบายว่า อาสนุทีติ ปมาณาติกุกนุตาสนํ คือ อาสนุที ได้แก่ ที่นั่งอันเกินประมาณ ในพระไตรปิฎกท่านแปลว่า เตี้ยมีเท้าเกิน

ประมาณ ซึ่งคำว่า อาสนุติ คำเดียวนี้ เปิดดูในปทานุกรม ๔ ภาษา เขาแปลว่า ตั้งชนิดหนึ่ง หรือว่าเก้าอี้นอน ไม่ได้แปลอย่างพระไตรปิฎกแปล

คำแปลในพระไตรปิฎกเป็นคำแปลของท่านอรรถกถาจารย์ท่านแปลไว้ และท่านผู้แปลพระไตรปิฎกก็นำคำของอรรถกถาจารย์มาบรรจุไว้ในพระไตรปิฎกอีกทีหนึ่ง ซึ่งเป็นคำแปลต่างๆ ที่อธิบายว่า ปลุลุงก์ คืออะไร เช่นเตียงซึ่งมีเท้าเป็นสัตว์ร้าย นี่เป็นคำของอรรถกถา ไม่ใช่พระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก พระพุทธพจน์จริง ๆ คือ คำว่า ปลุลุงก์ เท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น ทั้งหมดที่ผมอ่านเป็นภาษาไทยนี้ ไม่ใช่พุทธพจน์โดยตรง แต่ว่าเป็นคำของอรรถกถาจารย์ ท่านถอดออกมาไว้ในพระไตรปิฎกอีกทีหนึ่ง ซึ่งกระผมมีความเห็นว่า ไม่ควรจะบรรจุคำว่า ที่นั่ง เข้าไปไว้ในคำว่า ที่นอนด้วย สำหรับอุจฺจาสนนมหาสยนา

๔๖๐

ส. ขอบพระคุณท่านผู้ฟังสำหรับการวินิจฉัยพยัญชนะที่ว่า อจุจาสยนมหาสยนา มีหลายท่านที่มีความเห็นว่า ควรจะแปลว่า การเว้นจากที่นอนสูง ที่นอนใหญ่ ตรงตามพุทธพจน์ แต่ถ้าเติมคำว่า ที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ จะเอาความหมายของ อรรถกถาที่อธิบายลักษณะของที่นั่งนอนใส่เข้ามาด้วย ซึ่งไม่ตรงกับพยัญชนะที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก คือ อจุจาสยนมหาสยนา และการที่กล่าวถึงเรื่องนี้ ก็เพราะเหตุว่าบางท่านข้องใจเหลือเกินในการรักษาอุโบสถศีลว่า การรักษาอุโบสถศีลของท่านนั้นผิดถูกประการใดบ้าง

เรื่องของการรักษาศีลทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นศีล ๕ หรือศีล ๘ ก็ตาม จุดประสงค์นั้นเพื่อขัดเกลากิเลสเท่าที่ท่านสามารถจะกระทำได้ ท่านที่ศึกษาพระวินัยบัญญัติแล้ว เห็นว่าสิกขาบทข้อใดที่ท่านสามารถจะประพฤติปฏิบัติตามได้ ท่านก็ประพฤติปฏิบัติตามโดยที่ไม่จำเป็นจะต้องอ้างว่า เวลาคือเป็นศีล ๒๐ หรือว่าเป็นศีล ๒๕ หรือเป็นศีลเท่าไรก็ตาม ซึ่งเป็นการดี คือ เป็นการศึกษาวา สิ่งใดควรประพฤติตาม เห็นว่าเป็นประโยชน์ และท่านสามารถที่จะประพฤติตามเพื่อขัดเกลาก็ได้ ท่านก็ประพฤติไปตามได้ เพราะว่าไม่เป็นโทษเป็นภัยในเรื่องของกุศลจิต

สำหรับเรื่องของเมตตาที่ผู้รักษาอุโบสถศีลควรเจริญ บางที่ท่านอาจจะไม่ทราบว่า เมตตาจริง ๆ ที่จะแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ เบื้องบน เบื้องล่าง ควรจะเป็นอย่างไร ถ้าได้ศึกษาเทียบเคียงกับข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทบรรพชิตทั้งหลาย ก็จะทราบว่า การที่จะละคลายขัดเกลากิเลสจนถึงดับเป็นสมุจเฉทจริง ๆ เป็นเรื่องละเอียด เป็นเรื่องที่ไม่ควรจะคิดว่า แม้ปัญญาไม่เกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงก็สามารถดับกิเลสได้ ซึ่งถ้าเข้าใจอย่างนี้เป็นสิ่งที่ผิด เพราะว่ากิเลสมีมากมายในใจ เมื่อยังไม่ได้ศึกษา จะไม่ทราบเลยว่า เป็นกิเลสประเภทใดบ้าง อย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างละเอียดประการใด แต่ถ้าศึกษาจาก

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยละเอียด ท่านจะทราบว่ามีกิเลสของท่านนั้นมีมาก และมีอยู่ในลักษณะใดบ้าง ที่ควรจะขัดเกลายิ่งขึ้น

ขอกล่าวถึงการอบรมเจริญเมตตา ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้มาก โดยเฉพาะแก่บรรพชิต ใน **ทุติยสมันตปาสาทิกาแปล อรรถกถาพระวินัยปิฎก** ว่าด้วยเรื่องภิกษุณีเป็นโจทก์ฟ้องคดีในโรงศาล

บางท่านอาจจะคิดว่า ไม่เกี่ยวข้องกับตัวของท่านเลย แต่ความจริงเป็นสภาพของจิตซึ่งท่านจะเทียบได้ว่า ถ้ามีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ขณะใดเป็นเมตตา ขณะใดไม่เป็นเมตตา

สำหรับเรื่องภิกษุณีเป็นโจทก์ฟ้องคดีในโรงศาล ท่านผู้ฟังลองคิดว่า เป็นสิ่งที่ควรหรือไม่ควร ชีวิตธรรมดา เหตุการณ์ปกติธรรมดา สำหรับฆราวาสควรไหม สำหรับบรรพชิตควรไหม เพราะว่าข้อประพฤติปฏิบัติขัดเกลากิเลสนั้นผิดกัน เพราะฉะนั้น ท่านที่ต้องการจะดับกิเลสจริง ๆ ควรที่จะศึกษาเพื่อที่จะเทียบเคียงเวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นว่า ท่านจะขัดเกลากิเลสด้วยการกระทำอย่างไร

ข้อความมีว่า

สองบทว่า ทุติยํ วา ปริเยสตี มีความว่า ภิกษุณีผู้ก่อคดี แสวงหาพยาน หรือเพื่อน เป็นทุกกฎ

แสดงสภาพความจริงของจิตที่ประกอบด้วยกิเลสว่า ผู้ที่เพียรที่จะดับกิเลส ไม่ควรที่จะก่อคดี หรือสร้างความผูกโกรธ เพราะว่าขณะนั้นไม่ใช่การขัดเกลากิเลส เพราะฉะนั้น ภิกษุณีผู้ก่อคดี แสวงหาพยานหรือเพื่อน เป็นทุกกฎ เป็นอาบัติข้อหนึ่ง

บทว่า คจฺจนฺตี วา มีความว่า จะเป็นสำนัก หรือทางเที่ยวภิกษาจารก็ตามที่ภิกษุณีเดินไปยังสำนักงานของพวกตุลาการจากที่ที่ตนยืนอยู่ แล้วเกิดความคิดขึ้นว่า เราจักดำเนินคดี เป็นทุกกฎ ทุก ๆ อย่างเท่า

บางท่านอาจจะคิดว่า ไม่มีความจำเป็นเลยที่จะต้องศึกษาพระวินัยบัญญัติ แต่ความจริงเป็นสภาพของจิตทุกขณะที่เกิดดับสืบต่อกัน แม้แต่การที่จะเดินไปที่

สำนักงานของพวกเขาตุลาการ ถ้าขณะนั้นไม่มีจิตที่คิดอย่างนั้น ก็เดินไปไม่ได้ ถ้าเกิดความคิดที่จะดำเนินคดี เป็นทุกกฎ และยังเดินไปยังสำนักงานของพวกเขาตุลาการจากที่ที่ตนยืนอยู่ แล้วเกิดความคิดขึ้นว่า เราจักดำเนินคดี เป็นทุกกฎ ทุก ๆ ย่างเท้า เพราะว่าขณะนั้นเป็นไปด้วยอกุศลจิต

ข้อความต่อไป

ภิกษุณีเห็นพวกเขาตุลาการในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยที่สุดแม้ผู้มาสู่สำนักแห่งภิกษุณี แล้วให้การถ้อยคำของตน เป็นทุกกฎแก่ภิกษุณี

แม้ตนเองไม่เดินไป แต่เวลาเห็น พวกเขาตุลาการในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยที่สุดแม้ผู้มาสู่สำนักแห่งภิกษุณี แล้วให้การถ้อยคำของตน คือ กล่าวโทษความผิดของบุคคลอื่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ขณะนั้นไม่ใช่เมตตาแน่นอน เพราะฉะนั้น การที่เพศบรรพชิตมีข้อปฏิบัติที่จะขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงข้อปฏิบัติไว้เพื่อที่จะให้ระลึกได้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพของจิตที่ยังประกอบด้วยกิเลสมากเพียงใด สำหรับภิกษุณีเป็นทุกกฎในเพราะให้การครั้งแรก เป็นอุลลัจจัยในเพราะให้การครั้งที่ ๒

เวลาที่ให้การกล่าวโจทก์ ครั้งแรกเป็นทุกกฎ แต่ถ้ายังกล่าวอีกเป็นครั้งที่ ๒ ก็เป็นกำลังแรงของจิต ซึ่งยังไม่หายจากการผูกโกรธ เพราะฉะนั้น ก็เป็นอาบัติที่ใหญ่ขึ้น คือ เป็นอุลลัจจัย

ภิกษุณีใช้กับปัยการกให้แถลง คือ ให้บุคคลอื่นเป็นผู้กล่าวโจทก์

บรรดากับปัยการกและอุบาสกนั้น กับปัยการกจงให้การถ้อยคำของภิกษุณี ก่อนก็ตาม อุบาสกนอกนี้ให้การถ้อยคำของตนก่อนก็ตาม กับปัยการกจงให้การถ้อยคำของคนทั้ง ๒ ก็ตาม อุบาสกนอกนี้จงให้การถ้อยคำแม้ของคนทั้ง ๒ ก็ตาม ที่เมื่อชนทั้ง ๒ แถลงบอกอยู่โดยประการใดประการหนึ่ง เป็นทุกกฎแก่ภิกษุณีในแถลงให้การครั้งแรก เป็นอุลลัจจัยในการแถลงให้การครั้งที่ ๒

แต่เมื่อพวกเขาตุลาการฟังถ้อยแถลงของคนทั้ง ๒ ฝ่ายที่แถลงให้การไป โดยประการอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำการตัดสินแล้ว คดีเป็นอันถึงที่สุด ในคดีที่ถึงที่สุดนั้น ภิกษุณีจะชนะคดีก็ตาม แพ้ก็ตาม เป็นสังฆาติเสส

เพราะเหตุว่าเป็นคดีจริง ๆ ถึงการตัดสินใจถึงที่สุดแล้วจริง ๆ

แต่ถ้าว่า อภิกขณ์ที่ดำเนินเป็นคดีกันแล้ว เป็นเรื่องที่พวกตุลาการเคยได้ทราบมาก่อน ถ้าพวกตุลาการเหล่านั้น พอเห็นภิกษุณีและผู้ก่อคดี จึงกล่าวว่า ไม่มีกิจที่จะต้องสอบสวนพวกท่าน พวกเรารู้อยู่เรื่องนี้แล้วจึงตัดสินใจเสียเองทีเดียว แม้ในคดีถึงที่สุดเห็นปานนี้ ก็ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุณี

ถึงแม้ว่าจะมีเรื่อง มีคดี มีผู้รู้ และผู้รู้ตัดสินใจให้เสร็จ ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุณี เพราะว่าภิกษุณีไม่มีจิตอกุศลที่จะเบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อนด้วยการเป็นโจทก์ โดยการก่อคดีให้เกิดขึ้น

ท่านที่อยากจะชำระขัดเกลากิเลสให้ยิ่งขึ้น เวลาที่มีอะไรเกิดขึ้น ลองพิจารณาว่า ท่านจะปฏิบัติต่อเหตุการณ์นั้นด้วยเมตตา ด้วยกุศลจิต หรือด้วยอกุศลจิตประการใด

ข้อความต่อไปมีว่า

ภิกษุณีถูกพวกชาวบ้านผู้ก่อคดี มาด้วยตนเอง หรือส่งทูตมาเรียกตัวไปยังสำนักงานของพวกตุลาการ ต่อจากนั้นผู้ก่อคดีจะแถลงถ้อยคำของตนก่อน หรือถ้อยคำของภิกษุณีก่อนก็ตามที ในการแถลงครั้งแรก ก็ไม่เป็นทุกกฎเลย ในการแถลงให้การครั้งที่ ๒ ก็ไม่เป็นมูลลัจจัย แม้ในคดีที่พวกอำมาตย์ทำการวินิจฉัยถึงที่สุดลงแล้ว ก็ไม่เป็นอาบัติเช่นกัน ถ้าแม้ว่า ผู้ก่อคดีกล่าวกะภิกษุณีว่า ขอให้ท่านนั้นแหละจงแถลงถ้อยคำของผมและของท่าน ถึงแม้เมื่อภิกษุณีแถลง พวกอำมาตย์ได้ฟังถ้อยคำแล้วทำคดีให้ถึงที่สุด ก็ไม่เป็นอาบัติเหมือนกัน

เหตุการณ์ต่างกัน คือ มีเรื่อง มีเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง แต่ว่าภิกษุณีไม่ใช่เป็นผู้ก่อคดี ไม่ได้เป็นโจทก์ แต่ถูกพวกชาวบ้านผู้ก่อคดีมาด้วยตนเอง หรือว่าส่งทูตมาเรียกตัวไปสำนักงานของพวกตุลาการ ถึงแม้ว่าจะตัดสินใจถึงที่สุดแล้ว ก็ไม่เป็นอาบัติ หรือแม้ภิกษุณีจะให้การ ก็ไม่เป็นอาบัติแม้ในครั้งแรกและในครั้งที่ ๒ เพราะว่าเจตนาผิดกัน

สำหรับเรื่องนี้อาจจะเป็นปัญหาสำหรับท่านผู้ฟัง คือ เรื่องการที่จะกล่าวโทษหรือกล่าวโทษบุคคลผู้กระทำการทุจริต ถ้าเป็นเพศบรรพชิต พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมใน **ทุติยสมันตปาสาทิกา** ว่าด้วยการขออารักขาจากทางบ้านเมือง ซึ่งในยามที่บ้านเมืองไม่เป็นปกติสุข ก็จะต้องมีผู้ที่ทำทุจริตกรรมเบียดเบียนบุคคลอื่น แม้บรรพชิตก็อาจจะมีผู้ที่เบียดเบียนด้วยประการต่าง ๆ ได้ สำหรับเรื่องของขออารักขาจากทางบ้านเมืองที่เป็นธรรม ที่บรรพชิตควรกระทำและไม่ควรกระทำ พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงไว้

ข้อความมีว่า

สองบทว่า อารกขํ ยาจติ ได้แก่ ขออารักขาอันเป็นธรรม ไม่เป็นอาบัติ
บัดนี้ เพื่อแสดงวิธีขออารักขาที่เป็นธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า บอก
ไม่เจาะตัว

หมายความว่า ไม่ใช่ไม่บ่งว่า เป็นคนนั้นคนนี้ ถ้ากระทำในลักษณะนี้ ก็ยังเป็นจิตที่ประกอบด้วยเมตตา เพราะฉะนั้น ไม่เป็นอาบัติ แต่ถ้าเจาะจงตัวว่า คนนั้นคนนี้เป็นผู้กระทำ ขณะนั้นเป็นการบอกโดยเจาะตัว ขณะนั้นปราศจากเมตตา เพราะรู้ว่า ผลก็คือ คนนั้นจะได้รับโทษภัย จึงเป็นอาบัติ

ข้อความต่อไปมีว่า

ในคำว่า อนุทิสฺส อากิขติ นั้น มีวินิจฉัยดังนี้ ปรรวณอดิตบอกเจาะตัวก็มี
บอกไม่เจาะตัวก็มี แม้ปรรวณาคตบอกเจาะตัวก็มี บอกไม่เจาะตัวก็มี

ปรรวณอดิตบอกเจาะตัวเป็นอย่างไร คือ ที่สำนักของภิกษุณี พวกเด็กชาวบ้านหรือคนอันธพาล มีนักเลง เป็นต้น พวกใดพวกหนึ่งประพฤตินาจารก็ดี ตัดต้นไม้ก็ดี ขโมยผลไม้เล็กน้อยใหญ่ก็ดี แย่งชิงเอาบริวารก็ดี ภิกษุณีเข้าไปหาพวกเจ้าหน้าที่รักษา กฎหมายบอกว่า ที่สำนักของพวกเราถูกทำประทุษกรรมชื่อนี้ เมื่อเขาถามว่า ใครทำบอกว่า คนโน้นและคนโน้น... ด้วยอาการอย่างนี้ จัดเป็นการบอกเจาะตัวปรรวณอดิต คือ ปรรวณกรรมที่ได้กระทำแล้ว การบอกเจาะตัวนั้นไม่ควร

ถ้าพวกเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายเหล่านั้น ฟังคำนั้นแล้วทำการปรับเปลี่ยนแก้ชนเหล่านั้น ทรัพย์ทั้งหมดที่ถูกปรับใหม่ เป็นสินใช้แก่ภิกษุณี แม้เมื่อมีความประสงค์ว่า เราจากรับเอาสินใหม่ ก็เป็นสินใช้เหมือนกัน แต่ถ้าภิกษุณีกล่าวว่า ขอให้ท่านปรับใหม่ ผู้นั้น เมื่อเจ้าหน้าที่ปรับเอาสินใหม่ประมาณ ๕ มาสก เป็นปาราชิก (แก่ภิกษุณี)

แสดงถึงการขาดเมตตา ในการที่จะให้ผู้นั้นได้รับโทษ และถ้าเป็นการปรับใหม่ ประมาณ ๕ มาสก ก็เป็นอาบัติถึงปาราชิก

